

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MACIEJA SZPUNARA
przedstawiona w dniu 8 lutego 2024 r.¹ⁱ

Sprawa C-633/22

**Real Madrid Club de Fútbol,
AE
przeciwko
EE,
Société Éditrice du Monde SA**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Cour de cassation (sąd kasacyjny, Francja)]

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Jurysdykcja i wykonywanie orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych – Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 – Uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych – Podstawy odmowy – Naruszenie porządku publicznego państwa wezwanego – Zasądzenie zadośćuczynienia od dziennika i jednego z zatrudnionych w nim dziennikarzy w związku z naruszeniem dobrego imienia klubu sportowego

I. Wprowadzenie

1. Rozporządzenie (WE) nr 44/2001², znane również pod nazwą „rozporządzenie Bruksela I”, wpisywało się w tradycję zapoczątkowaną przez same państwa członkowskie w Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych³ i przewidywało ujednolicone zasady dotyczące uznawania i wykonywania wydanych w państwach członkowskich orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. W myśl tych zasad aby orzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim (zwanym dalej „państwem członkowskim pochodzenia”) mogło podlegać wykonaniu w innym państwie członkowskim (zwanym dalej „wezwanym państwem członkowskim”), to ostatnie musi stwierdzić wykonalność tego orzeczenia.

¹ Język oryginału: francuski.

² Rozporządzenie Rady z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1).

³ Konwencja podpisana w Brukseli w dniu 27 września 1968 r. (Dz.U. 1972, L 299, s. 32, zwana dalej „konwencją brukselską”).

2. Rozporządzenie Bruksela I zostało zastąpione rozporządzeniem (UE) nr 1215/2012⁴ (zwanym dalej „rozporządzeniem Bruksela I bis”), które idzie dalej niż jego poprzednik i ustanawia system automatycznej wykonalności („bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania”) wydanych w państwach członkowskich orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych.

3. Niemniej, zgodnie z przepisami obydwu tych rozporządzeń, odzwierciedlającymi rozwiązanie będące swego rodzaju tradycją w prawie prywatnym międzynarodowym, wezwane państwo członkowskie ma prawo odmówić wykonania orzeczenia, jeżeli naruszałoby ono jego porządek publiczny.

4. Można oczywiście twierdzić, że istnienie klauzuli porządku publicznego stanowi konieczny i nieunikniony warunek liberalizacji wymogów dotyczących stwierdzania wykonalności zagranicznych orzeczeń na terytorium wezwanego państwa członkowskiego: to ostatnie jest mniej powściągliwe wobec akceptowania zagranicznych orzeczeń, gdy dysponuje swoistym wentylem bezpieczeństwa, który pozwala mu mieć ostatnie słowo, jeśli chodzi o skutki wywierane przez takie orzeczenia na jego terytorium.

5. Specyfika niniejszej sprawy polega na tym, że odmowa stwierdzenia wykonalności orzeczeń wydanych w państwie członkowskim pochodzenia została uzasadniona tym, iż wykonanie tych orzeczeń naruszałoby wolność wypowiedzi gwarantowaną na mocy art. 11 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą”). Sprawa ta daje Trybunałowi sposobność, by nie tylko wyjaśnić zasady powoływania się na klauzulę porządku publicznego w takiej sytuacji, lecz również precyzyjnie nakreślić granice własnej kompetencji w sprawach prejudycjalnych.

II. Ramy prawne

6. Rozdział III rozporządzenia Bruksela I, zatytułowany „Uznawanie i wykonywanie”, zawiera trzy sekcje, zatytułowane „Uznawanie” (art. 33–37), „Wykonywanie” (art. 38–52) i „Przepisy wspólne” (art. 53–56), a także definicję pojęcia „orzeczenia” (art. 32).

7. Artykuł 33 tego rozporządzenia, który otwiera pierwszą sekcję rozdziału III, odnoszącą się do uznawania orzeczeń wydanych w państwie członkowskim innym niż to, w którym strona powołuje się na uznanie, w ust. 1 stanowi, że „[o]rzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania”.

8. Artykuł 34 pkt 1 wspomnianego rozporządzenia stanowi, że orzeczenia nie uznaje się, jeżeli „uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie”.

9. Artykuł 36 tego samego rozporządzenia stanowi, że „[o]rzeczenie zagraniczne nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej”.

⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L 351, s. 1), które zgodnie z jego art. 66 ma zastosowanie do postępowań sądowych wszczętych po dniu 10 stycznia 2015 r.

10. Artykuł 38 rozporządzenia Bruksela I, który otwiera sekcję drugą rozdziału III, dotyczącą wykonywania orzeczeń wydanych w innych państwach członkowskich, w ust. 1 stanowi:

„Orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim i w tym państwie wykonalne będą wykonywane w innym państwie członkowskim, jeżeli ich wykonalność w nim zostanie stwierdzona na wniosek uprawnionego”.

11. Artykuł 41 tego rozporządzenia stanowi, że „[p]o spełnieniu formalności przewidzianych w art. 53 następuje niezwłoczne stwierdzenie wykonalności orzeczenia bez badania według art. 34 i 35. Dłużnik w tym stadium postępowania nie ma możliwości złożenia jakiegokolwiek oświadczenia”.

12. Artykuł 43 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia stanowi, że „[k]ażda ze stron może wnieść środek zaskarżenia od orzeczenia rozstrzygającego o wniosku o stwierdzenie wykonalności”.

13. Zgodnie z art. 45 tego samego rozporządzenia:

„1. Sąd rozpoznający środek zaskarżenia zgodnie z art. 43 albo art. 44 może odmówić stwierdzenia wykonalności albo je uchylić tylko z powodu jednej z przyczyn wymienionych w art. 34 i 35. Sąd wydaje orzeczenie niezwłocznie.

2. Orzeczenie zagraniczne nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej”.

14. Artykuł 48 rozporządzenia Bruksela I stanowi:

„1. Jeżeli orzeczenie zagraniczne rozstrzyga o kilku roszczeniach dochodzonych w pozwie i stwierdzenie wykonalności nie może nastąpić co do wszystkich roszczeń, sąd albo inny właściwy organ stwierdza wykonalność co do jednego lub kilku roszczeń.

2. Wnioskodawca może wnosić o stwierdzenie wykonalności jedynie części orzeczenia”.

III. Okoliczności faktyczne w postępowaniu głównym

15. W dniu 7 grudnia 2006 r. w dzienniku *Le Monde* ukazał się artykuł, w którym autor, EE, dziennikarz zatrudniony przez tę gazetę, twierdził, że kluby piłkarskie Real Madrid i FC Barcelona korzystały z usług doktora X. Fuentes, inicjatora sieci dopingu w środowisku kolarskim. Fragment artykułu pojawił się na pierwszej stronie, z rysunkiem podpisanym „Doping: najpierw kolarstwo, teraz piłka nożna”, przedstawiającym rowerzystę ubranego w barwy hiszpańskiej flagi, otoczonego małymi piłkarzami i strzykawkami. O publikacji poinformowało wiele mediów, w tym hiszpańskie.

16. W dniu 23 grudnia 2006 r. dziennik *Le Monde* opublikował bez komentarza pismo zawierające sprostowanie przekazane mu przez Real Madrid.

17. Wspomniany klub piłkarski i członek jego zespołu medycznego, powodowie w postępowaniu głównym, wytoczyli przed Juzgado de Primera Instancia n°19 de Madrid (sądu pierwszej instancji nr 19 w Madrycie, Hiszpania) powództwo o ustalenie odpowiedzialności z tytułu naruszenia ich dobrego imienia przeciwko spółce wydającej dziennik *Le Monde* i dziennikarzowi będącemu autorem rozpatrywanego artykułu, pozwanych w postępowaniu głównym.

18. Wyrokiem z dnia 27 lutego 2009 r. sąd ten zasądził od pozwanych w postępowaniu głównym kwoty 300 000 EUR na rzecz Real Madrid i 30 000 EUR na rzecz członka zespołu medycznego tego klubu oraz nakazał opublikowanie swojego orzeczenia w dzienniku *Le Monde*. Pozwani w postępowaniu głównym wnieśli apelację od tego wyroku do Audiencia Provincial de Madrid (sądu okręgowego w Madrycie, Hiszpania), który co do zasady utrzymał wyrok w mocy. Wyrokiem z dnia 24 lutego 2014 r. Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) oddalił skargę kasacyjną od tego ostatniego orzeczenia.

19. Postanowieniem z dnia 11 lipca 2014 r. Juzgado de Primera Instancia n°19 de Madrid (sąd pierwszej instancji nr 19 w Madrycie) nakazał wykonanie orzeczenia Tribunal Supremo (sądu najwyższego) i dokonanie solidarnie⁵ zapłaty na rzecz Real Madrid kwoty 390 000 EUR tytułem należności głównej, odsetek i kosztów, a następnie, postanowieniem z dnia 9 października 2014 r., wykonanie tego orzeczenia i zapłatę na rzecz członka zespołu medycznego klubu, kwoty 33 000 EUR tytułem należności głównej, odsetek i kosztów.

20. W dniu 15 lutego 2018 r. dyrektor sekretariatu sądowego tribunal de grande instance de Paris (sądu okręgowego w Paryżu, Francja) nadał każdemu z tych postanowień klauzulę wykonalności.

21. Wyrokami z dnia 15 września 2020 r. cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu, Francja) uchylił te klauzule wykonalności. Uznając, że postanowienia z dnia 11 lipca i 9 października 2014 r. są oczywiście sprzeczne z obowiązującą we Francji koncepcją międzynarodowego porządku publicznego, sąd ten orzekł, iż nie mogą one zostać wykonane we Francji.

22. Cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) wskazał w tym względzie w pierwszej kolejności, że sądy hiszpańskie wydały rozpatrywane wyroki na podstawie art. 9 ust. 3 Ley Orgánica 1/1982, de protección civil del derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen (ustawy organicznej 1/1982 o cywilnoprawnej ochronie prawa do dobrego imienia) z dnia 5 maja 1982 r. BOE z dnia 14 maja 1982 r., s. 11196), mimo że Real Madrid nie powołał się na szkodę majątkową. Poza tym Audiencia Provincial de Madrid (sąd okręgowy w Madrycie) uznał w swoim wyroku, utrzymanym w mocy przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy), że skoro szkoda była co do zasady związana ze szkodą niemajątkową (krzywdą), trudno jest ją wyliczyć w kategoriach gospodarczych.

23. W drugiej kolejności Cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) zauważył, że jedyną kwestią rozpatrywaną przed hiszpańskim sądem był wpływ medialny rozpatrywanego artykułu, objętego sprostowaniem opublikowanym przez hiszpańskie media, tak że rozmiary szkody poniesionej w wyniku tego wpływu zostały ograniczone przez sprostowanie opublikowane w prasie lokalnej, której czytelnicy są w przeważającej mierze Hiszpanami.

⁵ We wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający wskazuje w tym względzie, że postanowieniem z dnia 11 lipca 2014 r. Juzgado de Primera Instancia n°19 de Madrid (sąd pierwszej instancji nr 19 w Madrycie) nakazał spółce wydającej dziennik zapłacić na rzecz Real Madrid kwotę 390 000 EUR tytułem należności głównej, odsetek i kosztów. Sąd ten nie wyjaśnia natomiast, czy postanowienie to dotyczyło również kwot zasądzonych od dziennikarza. Jednakże z tego wniosku oraz z uwag stron zdaje się wynikać, że postanowienie to dotyczyło wykonania wyroku przez obydwu pozwanych w postępowaniu głównym.

24. W trzeciej kolejności sąd ten wskazał, że: (i) zasądzone kwoty 300 000 EUR tytułem należności głównej i 90 000 EUR tytułem odsetek dotyczą osoby fizycznej oraz spółki wydającej dziennik, z której ksiąg rachunkowych wynika, że taka kwota stanowi 50 % straty netto i 6 % kwoty środków pieniężnych pozostających w jej dyspozycji na dzień 31 grudnia 2017 r.; (ii) dochodzą do tego zasądzone od dziennikarza kwoty 30 000 EUR tytułem należności głównej i 3000 EUR tytułem odsetek; (iii) niezwykle rzadko zdarza się, aby kwota zadośćuczynienia przyznawana za naruszenie dobrego imienia lub reputacji przekraczała 30 000 EUR, a w prawie francuskim zniesławienie osoby fizycznej karane jest jedynie grzywną, której maksymalna wysokość wynosi 12 000 EUR.

25. Cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) doszedł do wniosku, że rozpatrywane kwoty zasądzzonego zadośćuczynienia wywierają wobec pozwanych w postępowaniu głównym skutek odstraszający względem udziału w debacie publicznej nad sprawami interesującymi społeczeństwo, tak że orzeczenia je zasądzające utrudniają mediom wykonywanie ich zadania polegającego na informowaniu i kontroli, w związku z czym uznanie lub wykonanie tych orzeczeń kolidowałoby w niedopuszczalny sposób z obowiązującą we Francji koncepcją międzynarodowego porządku publicznego, ponieważ naruszałoby wolność wypowiedzi.

26. Powodowie w postępowaniu głównym wniesli do Cour de cassation (sądu kasacyjnego, Francja), który jest sądem odsyłającym w niniejszej sprawie, skargę kasacyjną od wyroków cour d'appel de Paris (sądu apelacyjnego w Paryżu). Podnieśli oni w pierwszej kolejności, że kontrola proporcjonalności zadośćuczynienia może mieć miejsce tylko wtedy, gdy ma ono charakter represyjny, a nie kompensacyjny; w drugiej kolejności – że cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu), zastępując ocenę krzywdy, dokonaną przez sąd, od którego pochodzi orzeczenie, swoją własną oceną, dokonał kontroli merytorycznej hiszpańskich orzeczeń, naruszając tym samym art. 34 pkt 1 i art. 36 rozporządzenia Bruksela I; oraz, w trzeciej kolejności – że cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) nie uwzględnił wagi zidentyfikowanych przez sąd hiszpański przewinień oraz że sytuacja ekonomiczna osób, od których zasądzono zadośćuczynienie, nie ma znaczenia dla oceny proporcjonalności jego charakteru, którego zresztą w żadnym razie nie można oceniać w świetle przepisów krajowych.

27. Pozwani w postępowaniu głównym podnieśli zasadniczo, że cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) nie dokonał kontroli merytorycznej hiszpańskich orzeczeń i słusznie odmówił stwierdzenia ich wykonalności z powodu nieproporcjonalności zasądzonych kwot, naruszającej w sposób oczywisty swobodę wypowiedzi, a w konsekwencji międzynarodowy porządek publiczny.

28. W uzasadnieniu pytań prejudycjalnych sąd odsyłający powołuje się, po pierwsze, na orzecznictwo Trybunału wywodzące się z wyroku Krombach⁶. Sąd ten zwraca uwagę na fragment tego wyroku, w którym poprzez odniesienie do wyroku Johnston⁷ wskazano na związek między prawami podstawowymi, których poszanowanie zapewnia Trybunał, a europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (zwaną dalej „EKPC”)⁸.

29. Po drugie, sąd odsyłający wskazuje, że zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zwanego dalej „ETPC”), jeśli chodzi o stopień ochrony, art. 10 ust. 2 EKPC pozostawia mało miejsca na ograniczenia wolności wypowiedzi w ramach debaty politycznej oraz w sprawach budzących powszechne zainteresowanie. Do tej drugiej dziedziny należy publikacja

⁶ Wyrok z dnia 28 marca 2000 r. (C-7/98, EU:C:2000:164, zwany dalej „wyrokiem Krombach”, pkt 36, 37).

⁷ Wyrok z dnia 15 maja 1986 r. (222/84, EU:C:1986:206, pkt 18).

⁸ Podpisaną w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.

dotycząca spraw związanych ze sportem⁹. Ponadto, zdaniem tego sądu, odstraszający skutek zasądzonego zadośćuczynienia jest parametrem oceny proporcjonalności takiego środka odszkodowawczego za naruszenie dobrego imienia. Poza tym sąd ten wskazuje, jeśli chodzi o dziennikarską wolność wypowiedzi, że należy dołożyć starań, aby wysokość zadośćuczynienia zasądzanego od spółek prasowych nie zagrażała ich ekonomicznym podstawom¹⁰.

IV. Pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

30. W tych okolicznościach Cour de cassation (sąd kasacyjny), orzeczeniem z dnia 28 września 2022 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 11 października 2022 r., postanowił zawiesić postępowanie i przedstawić Trybunałowi następujące pytania prejudycjalne:

- „1) Czy art. 34 i 36 rozporządzenia [Bruksela I] i art. 11 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że wyrok [uwzględniający powództwo o zasądzenie zadośćuczynienia] z tytułu naruszenia dobrego imienia klubu sportowego poprzez informacje opublikowane w dzienniku może w sposób oczywisty naruszać wolność wypowiedzi i tym samym stanowić podstawę odmowy uznania i wykonania?
- 2) W przypadku odpowiedzi twierdzącej: czy te przepisy i to postanowienie należy interpretować w ten sposób, że sąd [wezwanego państwa członkowskiego] może uznać, iż zasądzona kwota ma nieproporcjonalny charakter wyłącznie wtedy, gdy zadośćuczynienie zostanie określone przez sąd pochodzenia lub przez sąd wezwany jako represyjne, a nie wtedy, gdy zostanie zasądzone celem naprawienia krzywdy?
- 3) Czy te przepisy i to postanowienie należy interpretować w ten sposób, że sąd [wezwanego państwa członkowskiego] może powołać się jedynie na skutek odstraszający zasądzonych kwot w odniesieniu do zasobów osoby, od której kwoty zasądzono, czy też może wziąć pod uwagę inne czynniki, takie jak waga przewinienia lub rozmiar szkody?
- 4) Czy skutek odstraszający w odniesieniu do zasobów dziennika może sam w sobie stanowić podstawę do odmowy uznania lub wykonania z powodu oczywistego naruszenia podstawowej zasady wolności prasy?
- 5) Czy skutek odstraszający należy rozumieć jako zagrożenie dla równowagi finansowej dziennika, czy też może on polegać jedynie na skutku zastraszającym?
- 6) Czy skutek odstraszający należy oceniać w ten sam sposób w odniesieniu do spółki wydającej dziennik i w odniesieniu do dziennikarza, będącego osobą fizyczną?
- 7) Czy ogólna sytuacja gospodarcza prasy drukowanej jest okolicznością istotną dla oceny tego, czy zasądzona kwota, poza wpływem na sytuację danego dziennika, może wywołać efekt zniechęcający wobec wszystkich mediów?”.

⁹ Wyrok ETPC z dnia 26 kwietnia 2007 r., Colaco Mestre i SIC. Sociedade Independente de Comunicacao, S.A. przeciwko Portugalii (CE:ECHR:2007:0426JUD001118203, § 28).

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., Błaja News sp. z o.o. przeciwko Polsce (CE:ECHR:2013:1126JUD005954510, § 71).

31. Strony postępowania głównego, rządy francuski, hiszpański i niemiecki, a także Komisja Europejska przedstawiły uwagi na piśmie. Strony postępowania głównego, rządy francuski, hiszpański i maltański, a także Komisja były reprezentowane na rozprawie, która odbyła się w dniu 17 października 2023 r.

V. Analiza

A. Przeformułowanie pytań prejudycjalnych

32. Uważam, że przed przystąpieniem do analizy pytań prejudycjalnych warto przedstawić kilka uwag wstępnych na ich temat w zakresie, w jakim odnoszą się one do art. 34 i 36 rozporządzenia Bruksela I, zawartych w sekcji pierwszej rozdziału III tego rozporządzenia, zatytułowanej „Uznawanie”.

33. W niniejszej sprawie sąd odsyłający rozpoznaje skargę kasacyjną skierowaną przeciwko wyrokom, w których francuskie sądy uchyliły klauzule wykonalności nadane we Francji orzeczeniom hiszpańskim. Wynika z tego, że właściwymi przepisami rozporządzenia Bruksela I są raczej te odnoszące się do wykonywania orzeczeń wydanych w państwie członkowskim innym niż to, w którym składany jest wniosek o stwierdzenie wykonalności, które to przepisy znajdują się w sekcji drugiej tego rozdziału, zatytułowanej „Wykonywanie”, a w szczególności w art. 45 tego rozporządzenia.

34. Niemniej, po pierwsze, jeśli chodzi o art. 34 rozporządzenia Bruksela I, art. 45 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi, że przyczyny odmowy uznania, w tym przyczyna dotycząca porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego (art. 34 pkt 1), są także przyczynami odmowy stwierdzenia wykonalności. Po drugie, jeśli chodzi o art. 45 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I, jego treść jest niemal identyczna z treścią art. 36 tego rozporządzenia i potwierdza, że zakaz kontroli merytorycznej ma zastosowanie również w ramach kwestionowania wykonalności orzeczenia wydanego w państwie członkowskim innym niż to, w którym składany jest wniosek o stwierdzenie wykonalności.

35. Odniesienie do art. 34 i 36 rozporządzenia Bruksela I należy zatem rozumieć jako odniesienie do art. 45 ust. 1 tego rozporządzenia w związku z jego art. 34 pkt 1 i art. 45 ust. 2. Należy zauważyć, że sąd odsyłający wydaje się być świadom, iż przepisy dotyczące wykonywania orzeczeń również są relewantne w postępowaniu głównym. Mimo bowiem, że w pytaniach prejudycjalnych jest mowa wyłącznie o art. 34 i 36 wspomnianego rozporządzenia, z pytań tych wynika, iż sąd ten zastanawia się, czy w niniejszym przypadku istnieje podstawa do odmowy uznania *oraz* wykonania.

36. Następnie – sposób sformułowania pytania pierwszego sugeruje, że sąd odsyłający odnosi się wyłącznie do konfiguracji procesowej, w której orzeczenie uwzględniające powództwo o zasądzenie zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dobrego imienia klubu sportowego zapadło przeciwko „dziennikowi”. Jednakże sąd ten w istocie rozpoznaje skargi kasacyjne od wyroków wydanych w dwóch odrębnych postępowaniach wszczętych przez klub sportowy i członka jego zespołu medycznego, po pierwsze, przeciwko spółce będącej wydawcą dziennika, w którym ukazał się inkryminowany artykuł, oraz, po drugie, przeciwko dziennikarzowi, autorowi tego artykułu. Ponadto, poprzez swoje szóste pytanie prejudycjalne, sąd ten stara się ustalić, czy w zależności od indywidualnych cech pozwanego powinien dokonać odmiennej oceny przesłanek powołania się na klauzulę porządku publicznego.

37. Proponuję ostatecznie przeanalizować łącznie wszystkie pytania prejudycjalne. Pytanie pierwsze ma bowiem dość ogólny charakter, natomiast pozostałe pytania dotyczą szczegółowych aspektów oceny, którą powinien przeprowadzić sąd wezwanego państwa członkowskiego, rozpoznając środek zaskarżenia od orzeczenia stwierdzającego wykonalność orzeczenia wydanego w państwie członkowskim pochodzenia. Niemniej pytania te skupiają się wokół tego samego zagadnienia prawnego i odnoszą się do rozmaitych aspektów, które sąd odsyłający powinien zbadać, rozpoznając skargi kasacyjne. Poza tym udzielenie odpowiedzi na pierwsze pytanie prejudycjalne bez uzupełnienia tej odpowiedzi rozważaniami dotyczącymi tych aspektów szczegółowych mogłoby wprowadzić w błąd w kwestii zasad stosowania klauzuli porządku publicznego.

38. W tych okolicznościach pytania prejudycjalne należy rozumieć w ten sposób, że za ich pomocą sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 45 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I w związku z art. 34 pkt 1 i art. 45 ust. 2 tego rozporządzenia, a także art. 11 Karty, należy interpretować w ten sposób, iż państwo członkowskie, w którym złożono wniosek o stwierdzenie wykonalności wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia zasądzającego od spółki wydającej dziennik i od dziennikarza zadośćuczynienie w związku z naruszeniem dobrego imienia klubu sportowego i członka jego zespołu medycznego poprzez informację opublikowaną w tym dzienniku, może odmówić stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia lub uchylić jego wykonalność na tej podstawie, że stwierdzenie wykonalności prowadziłoby do oczywistego naruszenia wolności wypowiedzi, gwarantowanej przez art. 11 Karty.

39. Aby udzielić użytecznej odpowiedzi na to pytanie, najpierw przedstawię kilka uwag ogólnych dotyczących klauzuli porządku publicznego (sekcja B), następnie przeanalizuję art. 11 Karty w kontekście wątpliwości sądu odsyłającego (sekcja C) oraz kryteria oceny dotyczące oczywistego naruszenia gwarantowanej tym postanowieniem wolności (sekcja D). Wreszcie zajmę się domniemaniem równoważnej ochrony, wywodzącym się z orzecznictwa ETPC (sekcja E).

B. Uwagi ogólne dotyczące klauzuli porządku publicznego

40. Ponieważ, jak wskazałem, konwencja brukselska została zastąpiona rozporządzeniem Bruksela I, dokonana przez Trybunał wykładnia tej konwencji pozostaje ważna w odniesieniu do odpowiadających jej przepisów tego rozporządzenia. Jest tak w przypadku art. 34 pkt 1 wspomnianego rozporządzenia, który zastąpił art. 27 ust. 1 wspomnianej konwencji. Mimo że konwencja brukselska, w odróżnieniu od tego rozporządzenia, nie przewidywała wprost, iż „oczywista” sprzeczność z porządkiem publicznym wezwanego państwa członkowskiego stanowi przesłankę odmowy uznania lub wykonania orzeczenia, to Trybunał zawsze tak interpretował tę konwencję.

1. Pojęcie „porządku publicznego”

a) Klasyczna formuła dotycząca klauzuli porządku publicznego

41. Pojęcie „porządku publicznego” jest przedmiotem bogatego orzecznictwa Trybunału. W orzecznictwie tym Trybunał zadbał również o precyzyjnie nakreślenie granic swojej właściwości w sprawach prejudycjalnych, a także właściwości sądu wezwanego państwa członkowskiego.

42. Z orzecznictwa wywodzącego się z wyroku Krombach¹¹ wynika, że o ile na mocy zastrzeżenia zawartego w art. 34 pkt 1 rozporządzenia Bruksela I państwa członkowskie mają, co do zasady, swobodę określania wymogów swojego porządku publicznego zgodnie z własnymi koncepcjami krajowymi, o tyle wyznaczenie granic pojęcia „porządku publicznego” następuje w drodze wykładni tego rozporządzenia.

43. Stąd, zgodnie z klasyczną formułą przyjętą w orzecznictwie, chociaż do Trybunału nie należy ustalanie, jakie elementy obejmuje porządek publiczny państwa członkowskiego, należy do niego jednak kontrola, w jakich granicach sąd wezwanego państwa członkowskiego może powoływać się na pojęcie „porządku publicznego”¹².

44. Trybunał orzekł w tym względzie, jeśli chodzi o pojęcie „porządku publicznego”, o którym mowa w art. 34 rozporządzenia Bruksela I, że przepis ten należy *interpretować w sposób ścisły*, ponieważ stanowi on przeszkodę w realizacji jednego z podstawowych celów tego rozporządzenia, jakim jest swobodny przepływ orzeczeń sądowych¹³. Trybunał wskazał, że klauzula porządku publicznego powinna być stosowana jedynie w *wyjątkowych przypadkach*¹⁴.

45. Ponadto Trybunał stwierdził, że rozporządzenie to, wprowadzając zakaz kontroli merytorycznej, nie pozwala, aby sąd wezwanego państwa członkowskiego stosował klauzulę porządku publicznego wyłącznie na tej podstawie, że zachodzi rozbieżność między mającymi zastosowanie przepisami, oraz aby badał prawidłowość oceny prawnej lub oceny stanu faktycznego dokonanej przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia¹⁵.

46. W konsekwencji do klauzuli porządku publicznego można sięgnąć wyłącznie jeżeli wykonanie danego orzeczenia w wezwanym państwie członkowskim spowodowałoby *oczywiste naruszenie* zasadniczej normy prawnej w porządku prawnym wezwanego państwa lub prawa podstawowego w tym porządku prawnym¹⁶.

47. Należy uzupełnić tę klasyczną formułę o dwa elementy jeszcze bardziej zawężające wykładnię pojęcia „porządku publicznego”.

b) Prawa podstawowe

48. Pierwszy element dotyczy praw podstawowych.

49. Trybunał orzekł, że sąd wezwanego państwa członkowskiego stosujący prawo Unii w postaci rozporządzenia Bruksela I musi przestrzegać wymogów wynikających z art. 47 Karty¹⁷. Ponadto przepisy tego rozporządzenia należy interpretować w świetle praw podstawowych, które stanowią integralną część ogólnych zasad prawnych i które są obecnie zapisane w Karcie¹⁸.

¹¹ Punkt 22 tego wyroku.

¹² Wyrok Krombach (pkt 23).

¹³ Zobacz podobnie wyrok z dnia 7 września 2023 r., Charles Taylor Adjusting (C-590/21, zwany dalej „wyrokiem Charles Taylor Adjusting”, EU:C:2023:633, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹⁴ Zobacz wyroki Krombach (pkt 21) i Charles Taylor Adjusting (pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

¹⁵ Zobacz wyrok Krombach (pkt 36).

¹⁶ Zobacz wyrok Krombach (pkt 37).

¹⁷ Zobacz wyrok z dnia 25 maja 2016 r., Meroni (C-559/14, zwany dalej „wyrokiem Meroni”, EU:C:2016:349, pkt 44).

¹⁸ Zobacz wyrok Meroni (pkt 45).

50. Do tej pory orzecznictwo Trybunału w tej dziedzinie było ukierunkowane na prawo do obrony i gwarancje proceduralne¹⁹. Jednakże ochrona takich praw w żadnym razie nie wyczerpuje treści art. 47 Karty.

51. W myśl orzecznictwa ETPC art. 6 ust. 1 EKPC, którego odpowiednikiem jest art. 47 akapit drugi Karty, ma zastosowanie do wykonywania zagranicznych prawomocnych orzeczeń sądowych²⁰, w związku z czym odmowa stwierdzenia wykonalności takiego orzeczenia może stanowić ingerencję w przysługujące wnioskującemu prawo do rzetelnego procesu sądowego²¹.

52. Zgodnie ze stanowiskiem doktryny²² wyroki, zarówno deklaratoryjne, jak i konstytutywne, są nośnikami praw materialnych. Pełnią one tę samą funkcję w kontekście transgranicznym, gdy w wezwanym państwie członkowskim wnioskuje się o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku pochodzącego z innego państwa członkowskiego. W nawiązaniu do tego stanowiska ETPC w swoim orzecznictwie dokłada starań, aby chronić takie prawa materialne, znajdujące oparcie w postanowieniach EKPC, także gdy chodzi o sytuacje, które nie są ograniczone do terytorium jednego państwa²³.

53. Zdaniem niektórych autorów²⁴, w swoim orzecznictwie ETPC wywiódł z art. 6 ust. 1 EKPC również istnienie proceduralnego prawa do uznania i stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia, które to prawo opiera się na pojęciu „rzetelnego procesu sądowego” w rozumieniu tego postanowienia.

54. Należy w tym względzie zauważyć, że doktryna nie wypowiedziała się jednomyślnie za taką właśnie lekturą orzecznictwa ETPC.

55. Istnieje bowiem spór dotyczący w szczególności, po pierwsze, zakresu takiego „prawa” i jego miejsca w systemie ustanowionym konwencją²⁵, a po drugie, konieczności wyważenia tego „prawa” z prawami podstawowymi pozwanego²⁶. Inna krytyka wydaje się dotyczyć braku

¹⁹ Zobacz wyrok Meroni (pkt 45).

²⁰ Wyrok ETPC z dnia 23 maja 2016 r., Avotiņš przeciwko Łotwie (CE:ECHR:2016:0523JUD001750207, zwany dalej „wyrokiem Avotiņš przeciwko Łotwie”, § 96 i przytoczone tam orzecznictwo).

²¹ W wyroku z dnia 29 kwietnia 2008 r., McDonald przeciwko Francji (CE:ECHR:2008:0429DEC001864804) ETPC uznał, że odmowa stwierdzenia wykonalności rozpatrywanych orzeczeń sądowych stanowiłaby ingerencję w prawo skarżącego do rzetelnego procesu sądowego, zagwarantowane na mocy art. 6 ust. 1 EKPC. ETPC uznał również, w wyroku z dnia 3 maja 2011 r., Négrépontis-Giannisis przeciwko Grecji (CE:ECHR:2011:0503JUD005675908, §§ 89–92), że odmowa uznania wydanego w Stanach Zjednoczonych orzeczenia o przysposobieniu dziecka, na tej podstawie, że orzeczenie to narusza porządek publiczny wezwanego państwa członkowskiego, stanowiła naruszenie art. 8 i 14 oraz art. 6 ust. 1 EKPC. Ścisłej rzecz ujmując, ETPC, dopatrzwszy się naruszenia tych dwóch pierwszych postanowień, ograniczył się do stwierdzenia, że sąd wezwanego państwa członkowskiego nie może dokonywać wykładni pojęcia „porządku publicznego” w sposób arbitralny i nieproporcjonalny.

²² Zobacz P. Kinsch, *Enforcement as a Fundamental Right, Nederlands Internationaal Privaatrecht*, nr 4, 2014, s. 543.

²³ Jeśli chodzi o naruszenie art. 8 EKPC, zob. m.in. wyrok ETPC z dnia 3 maja 2011 r., Négrépontis-Giannisis przeciwko Grecji (CE:ECHR:2011:0503JUD005675908).

²⁴ Zobacz m.in. P. Kinsch, op.cit., s. 543, i M. Hazelhorst, *Free movement of civil judgments in the European Union and the right to a fair trial*, Springer, Den Haag, 2017, s. 160.

²⁵ Zobacz m.in. D. Spielmann, *La reconnaissance et l'exécution des décisions judiciaires étrangères et les exigences de la Convention européenne des droits de l'homme. Un essai de synthèse, Revue trimestrielle des droits de l'homme*, t. 88, 2011, s. 774–779 i 786, oraz L.R. Kiestra, *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, 2014, Springer, Den Haag, s. 262–274, którzy zwracają uwagę w szczególności na okoliczność, że ETPC, w swoim orzecznictwie dotyczącym rozważanej tu problematyki niekiedy stwierdza naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC w zakresie, w jakim postanowienie to gwarantuje dostęp do sądu. Wydaje się jednak, że ten nurt orzeczniczy przewija się w kontekście spraw, w których uznanie albo stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądowego było, zdaniem skarżących, znacznie opóźnione.

²⁶ Zobacz m.in. G. Cuniberti, I. Rueda, *Abolition of Exequatur. Addressing the Commission's Concerns, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2011, vol. 2(75), s. 294, którzy, nie wypowiadając się kategorycznie na temat istnienia „prawa” powoda, skupiają się głównie na konieczności utrzymania równowagi między takim prawem a prawami podstawowymi pozwanego.

możliwości wywodzenia istnienia „prawa” do stwierdzenia i wykonania stwierdzenia, przez ETPC, naruszenia art. 6 EKPC²⁷. Nie jestem jednakże przekonany co do tej ostatniej krytyki. Należy zauważyć, że rozporządzenie Bruksela I, ustanawiając zasadę, zgodnie z którą orzeczenie wydane w innym państwie członkowskim podlega wykonaniu po stwierdzeniu jego wykonalności, i formułując zamknięty katalog przyczyn odmowy stwierdzenia wykonalności, uznaje istnienie takiego prawa²⁸.

56. Dokonując wykładni praw zagwarantowanych w art. 47 akapit drugi karty, Trybunał musi uwzględniać odpowiadające im prawa zagwarantowane w art. 6 ust. 1 EKPC, zgodnie z ich wykładnią dokonaną przez ETPC – jako próg minimalnej ochrony²⁹. Według mnie w sytuacji, gdy wnioskodawca, w myśl przepisów rozporządzenia Bruksela I, wnosi o uznanie albo stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądowego wydanego w innym państwie członkowskim, Trybunał powinien uznać, że wnioskodawcy temu przysługuje ochrona równoważna do tej wynikającej z orzecznictwa ETPC.

57. To samo powinno odnosić się do sytuacji, gdy roszczenie, na które powołał się wnioskodawca przed sądem państwa członkowskiego pochodzenia, nie miało oparcia materialnego prawie Unii. Wprawdzie sąd państwa opiera swą właściwość na rozporządzeniu Bruksela I, Karta nie ma zastosowania przed tym sądem, jeśli chodzi o istotę sprawy w jej wymiarze materialnoprawnym³⁰. Natomiast przed sądem wezwanego państwa członkowskiego rozporządzenie znajduje zastosowanie w zakresie, w jakim ustanawia ono zasadę wspomnianą w pkt 55 niniejszej opinii oraz formułuje zamknięty katalog przyczyn odmowy stwierdzenia wykonalności, obejmujący klauzulę porządku publicznego³¹, a w związku w tym znajduje zastosowanie także Karta³².

58. Taki autonomiczny charakter „prawa” do uzyskania wykonalności orzeczenia sądowego w sprawie cywilnej i handlowej, które to prawo ma umocowanie w art. 47 akapit drugi Karty, odpowiada rozwiązaniu przyjmowanemu przez ETPC w jego orzecznictwie odnoszącym się do art. 6 ust. 1 EKPC³³.

²⁷ Zobacz M. Barba, *L'exequatur sous le regard de la Cour européenne des droits de l'homme, Les Mémoires de l'Équipe de Droit International, Européen et Comparé*, Lyon, 2012, nr 2, <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-04035845>, s. 35, 36. Jeśli chodzi o tę krytykę, zob. L. Pailler, *Le respect de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne dans l'espace judiciaire européen en matière civile et commerciale*, Éditions A. Pedone, Paris, 2017, s. 113.

²⁸ Zobacz art. 38 ust. 1 i art. 45 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I. Ponadto rzecznik generalna J. Kokott, w swojej opinii w sprawie Apostolides (C-420/07, EU:C:2008:749, pkt 52) wskazała, że nie ma potrzeby rozstrzygania, czy art. 6 ust. 1 EKPC zobowiązuje do uznawania i stwierdzania wykonalności zagranicznych orzeczeń, skoro rozporządzenie Bruksela I i tak przyznaje takie prawo.

²⁹ Zobacz podobnie wyrok z dnia 22 czerwca 2023 r. (Uwzględnienie z urzędu w dziedzinie prawa karnego) (C-660/21, EU:C:2023:498, pkt 41).

³⁰ Jeśli chodzi o tę problematykę, zob. moja opinia w sprawie Gławischnig-Pieszczek (C-18/18, EU:C:2019:458, pkt 89).

³¹ Zobacz art. 38 ust. 1 i art. 45 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I.

³² W tym względzie kwestia stosowania art. 47 Karty przed sądem wezwanego państwa członkowskiego, mimo że prawo Unii nie reguluje postępowania przed sądem państwa członkowskiego pochodzenia, została potwierdzona w wyrokach z dnia 6 września 2012 r., Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, pkt 52–54) i Meroni (pkt 45 i 45). Moim zdaniem jest oczywiste, że gdy sąd wezwanego państwa członkowskiego pochyla się nad kwestią odmowy stwierdzenia wykonalności orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, ponieważ jego wykonanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym, i w tym celu sąd ten stosuje rozporządzenie Bruksela I, a w konsekwencji jest związany wszystkimi postanowieniami karty.

³³ Zobacz G. Cuniberti, *Le fondement de l'effet des jugements étrangers, Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye*, t. 394, 2018, s. 140, który zwraca uwagę na okoliczność, że „autonomizacja podstawy, wyłącznie proceduralnej, do uznawania zagranicznych wyroków oraz prawa do uzyskania wykonalności wyroków na podstawie art. 6 EKPC jest zaskakująca, ponieważ głównym fundamentem prawa do rzetelnego procesu sądowego jest zapewnienie skuteczności praw materialnych gwarantowanych przez tę [k]onwencję”.

59. Jednakże to zdefiniowane w ten sposób „prawo” nie jest prawem bezwzględny³⁴. Może ono podlegać ograniczeniom, z zastrzeżeniem spełnienia wymogów z art. 52 ust. 1 Karty. W tym względzie jest bezsporne, że ograniczenie tego prawa uzasadnione oczywistym naruszeniem porządku publicznego należy uznać za przewidziane ustawą, ponieważ wynika ono z art. 34 pkt 1 rozporządzenia Bruksela I. Ograniczenie to szanuje istotę tego prawa. Nie podważa ono bowiem tego prawa jako takiego, gdyż skutkuje wykluczeniem, w szczególnych okolicznościach i w granicach wyznaczonych przez orzecznictwo Trybunału, stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądowego³⁵. Niemniej wspomniane ograniczenie powinno również być konieczne i rzeczywiście odpowiadać celom interesu ogólnego uznawanym przez Unię lub potrzebom ochrony praw i wolności innych osób.

c) Wzajemne zaufanie

1) Wzajemne zaufanie w świetle orzecznictwa

60. Drugi element, o który należy uzupełnić klasyczną formułę wywodzącą się z orzecznictwa Trybunału, dotyczy wzajemnego zaufania. Element ten w istocie wiąże się z faktem, że odmowa uznania albo stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądowego wydanego w państwie członkowskim stoi w sprzeczności ze wzajemnym zaufaniem między państwami członkowskimi do ich wymiarów sprawiedliwości w ramach Unii, na którym opiera się system uznawania i wykonywania orzeczeń ustanowiony rozporządzeniem Bruksela I. Zaufanie to nie wynika wyłącznie z dokonanego przez instytucje Unii wyboru o charakterze prawodawczym. Ma ono swoją podstawę w prawie pierwotnym³⁶.

61. Okoliczność, że ta klasyczna formuła nie zawiera odniesienia do wzajemnego zaufania, wynika z tego, iż w chwili jej sformułowania w wyroku Krombach rola tego zaufania, jeśli chodzi o aspekt cywilny i handlowy przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, nie została jeszcze otwarcie uznana ani przez prawo Unii, ani przez Trybunał.

62. Co jeszcze bardziej istotne, państwa członkowskie obdarzają tym zaufaniem wzajemnie swoje systemy prawne i swoje organy sądowe, co pozwala uznać, że w przypadku błędnego zastosowania prawa krajowego lub prawa Unii system środków odwoławczych istniejący w każdym państwie członkowskim, uzupełniony mechanizmem odesłania prejudycjalnego przewidzianym w art. 267 TFUE, stanowi dla jednostek wystarczające zabezpieczenie³⁷.

63. Zdaniem Trybunału rozporządzenie Bruksela I opiera się bowiem na podstawowym założeniu, że co do zasady podmioty prawa są zobowiązane do wykorzystania wszystkich dostępnych środków zaskarżenia przewidzianych w prawie państwa członkowskiego pochodzenia. Poza sytuacjami, gdy zaistnieją wyjątkowe okoliczności utrudniające lub

³⁴ Jeśli chodzi o poszanowanie prawa do rzetelnego procesu sądowego, zob. podobnie wyrok z dnia 6 września 2012 r., Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, pkt 55).

³⁵ Zobacz w drodze analogii wyrok z dnia 6 października 2015 r., Delvigne (C-650/13, EU:C:2015:648, pkt 48).

³⁶ Przede wszystkim z art. 4 ust. 3 TUE wynika bowiem, że zgodnie z zasadą lojalnej współpracy Unia i państwa członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wzajemnego wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z traktatów. Następnie z art. 67 ust. 4 TFUE wynika, że Unia ułatwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności poprzez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych. Ponadto, zgodnie z art. 81 ust. 1 TFUE, Unia rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych. W tych celach, na podstawie art. 81 ust. 2 lit. a) TFUE, Unia przyjmuje środki mające na celu zapewnienie wzajemnego uznawania i wykonywania przez państwa członkowskie orzeczeń sądowych i pozasądowych.

³⁷ Zobacz wyroki: z dnia 16 lipca 2015 r., Diageo Brands (C-681/13, zwany dalej „wyrokiem Diageo Brands”, EU:C:2015:471, pkt 63); Meroni (pkt 47).

uniemożliwiające skorzystanie ze środków zaskarżenia w państwie członkowskim pochodzenia, podmioty prawa są zobowiązane do wyczerpania wszystkich środków zaskarżenia przysługujących im w tym państwie członkowskim, aby uniknąć naruszenia porządku publicznego na wcześniejszym stadium³⁸.

2) *Wzajemne zaufanie a materialnoprawny wymiar porządku publicznego*

64. Trybunał sformułował rozważania przedstawione w pkt 62 i 63 niniejszej opinii w kontekście potencjalnych naruszeń gwarancji proceduralnych, których reperkusje mogły naruszać porządek publiczny wezwanego państwa członkowskiego. Natomiast niniejsza sprawa daje Trybunałowi sposobność do zastanowienia się nad wykładnią prawa Unii, w sytuacji gdy potencjalne naruszenie porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego wynikałoby z uchybień przepisom materialnoprawnym.

65. Z punktu widzenia wzajemnego zaufania i systemów środków zaskarżenia ustanowionych w każdym państwie członkowskim z taką sytuacją wiąże się dodatkowa trudność.

66. Prawdą jest bowiem, co wydaje się podkreślać Trybunał w swoich rozważaniach zawartych w powołanym orzecznictwie, że wzajemne zaufanie między państwami członkowskimi dotyczy nie tylko dziedzin podlegających prawu Unii („w przypadku błędnego zastosowania [...] prawa Unii”), lecz również dziedzin niepodlegających temu prawu („w przypadku błędnego zastosowania prawa krajowego”).

67. Gdy jednak roszczenie podnoszone przez powoda przed sądem państwa członkowskiego pochodzenia nie znajduje oparcia materialnego w prawie Unii, można mieć wątpliwość co do możliwości przedstawienia Trybunałowi, w kontekście tego postępowania, pytania prejudycjalnego odnoszącego się do postanowienia karty ustanawiającego prawo lub swobodę o charakterze materialnoprawnym.

68. Skoro w niniejszym przypadku roszczenie podnoszone przez powodów w postępowaniu głównym nie wydaje się znajdować oparcia materialnego w prawie Unii³⁹, pozwani w postępowaniu głównym nie mogli powołać się przed sądem państwa członkowskiego pochodzenia na art. 11 Karty, aby argumentować, że roszczenie to narusza ich wolność wypowiedzi gwarantowaną na mocy tego postanowienia⁴⁰. Jednakże, po pierwsze, mogliby oni powołać się na art. 10 EKPC (co uczynili, jak wynika z wyjaśnień udzielonych podczas rozprawy) oraz na gwarantujące tę wolność krajowe postanowienia konstytucyjne, a poza tym wystąpić do

³⁸ Zobacz wyroki Diageo Brands (pkt 64) i Meroni (pkt 48).

³⁹ W 2022 r. Komisja przedstawiła w tym względzie projekt dyrektywy w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed ewidentnie bezpodstawnymi lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”) [COM(2022) 177 final], lepiej znanymi pod angielskojęzycznym skrótem „SLAPP” (Strategic Lawsuit Against Public Participation). Projekt tej dyrektywy ma na celu zapewnienie gwarancji chroniących przed ewidentnie bezpodstawnymi lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi w sprawach cywilnych o skutkach transgranicznych wszczynanymi przeciwko osobom fizycznym i prawnym, w szczególności przeciwko dziennikarzom i obrońcom praw człowieka, ze względu na ich zaangażowanie w debatę publiczną. W zależności od jej ostatecznej treści dyrektywa taka mogłaby mieć wpływ na stosowanie art. 11 Karty w postępowaniach przed sądami państwa członkowskiego pochodzenia, w konfiguracjach takich jak ta w niniejszej sprawie.

⁴⁰ Innym rozwiązaniem byłoby niuansowanie przesłanek dopuszczalności pytań prejudycjalnych w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne i umożliwienie sądowi państwa członkowskiego pochodzenia zadania Trybunałowi pytania prejudycjalnego dotyczącego przyszłej i ewentualnej odmowy stwierdzenia wykonalności orzeczenia, które sąd ten wyda w zawisłej przed nim sprawie. Rozwiązania tego nie można zaaprobować bez zastrzeżeń, a w każdym zaś razie z odesłaniem prejudycjalnym w niniejszej sprawie nie wystąpiło państwo członkowskie pochodzenia. Zobac także, jeśli chodzi o tę kontrowersyjną problematykę w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach karnych, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., AY (Nakaz aresztowania – Świadek) (C-268/17, EU:C:2018:602, pkt 27–30).

ETPC ze skargą przeciwko państwu członkowskiemu pochodzenia. Po drugie, sąd wezwanego państwa członkowskiego, w swojej wykładni prawa Unii, nie może pomijać konieczności zapewnienia ochrony co najmniej równoważnej ochronie przyznanej przez EKPC⁴¹.

69. Z tego punktu widzenia Karta i EKPC tworzą, w sprawach cywilnych i handlowych, komplementarny mechanizm ochrony podstawowych dla Unii i państw członkowskich wartości. Zresztą, z uwagi na okoliczność, że prawo Unii nie ma zastosowania do każdej sytuacji, ta komplementarność przyczynia się do wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi.

70. Podobnie ETPC uznaje, że z punktu widzenia ochrony praw gwarantowanych przez EKPC role sądów państwa członkowskiego pochodzenia i wezwanego państwa członkowskiego różnią się, przy czym nie prowadzi to do zaburzenia funkcjonowania mechanizmu kontroli przestrzegania praw gwarantowanych przez tę konwencję⁴². Wprawdzie zdaniem ETPC w sytuacji, gdy przed sądem wezwanego państwa członkowskiego zostaje przedstawiona poważna i uzasadniona skarga, z której wynika, że w ochronie prawa gwarantowanego przez EKPC występują *oczywiste braki*, a sytuacji tej nie można zaradzić za pomocą instrumentów prawa Unii, sąd nie może odstąpić od zbadania tej skargi na tej jedynie podstawie, iż stosuje prawo unijne⁴³. Jednakże w niniejszej sprawie tak nie jest. Klauzula porządku publicznego stanowi bowiem istotnie instrument przewidziany w prawie Unii, umożliwiający sądowi wezwanego państwa członkowskiego przeciwdziałanie oczywistym brakom w takiej ochronie.

2. Treść pojęcia „porządku publicznego” i rola Trybunału w ramach odesłania prejudycjalnego

a) Przedstawienie problemu

71. W tradycyjnych sytuacjach, gdy powstaje pytanie dotyczące tego, czy uznanie albo stwierdzenie wykonalności orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim koliduje z krajową zasadą czy nawet pojęciem obowiązującym w wezwanym państwie członkowskim, sąd wezwanego państwa członkowskiego nie mógłby powołać się na klauzulę porządku publicznego bez wcześniejszego zidentyfikowania podstawowej zasady swojego porządku prawnego, którą to uznanie albo stwierdzenie wykonalności mogłoby naruszyć⁴⁴. Innymi słowy, powinien on zidentyfikować i scharakteryzować taki element swojego porządku prawnego jako podstawowy. Wynika to z tego, że – o czym przypomina klasyczna formuła stosowana w orzecznictwie Trybunału – do państw członkowskich należy określanie „zgodnie z własnymi koncepcjami krajowymi” treści pojęcia „porządku publicznego” w ich systemach prawnych.

72. Z kolei Trybunał, wykonując swoje zadanie w zakresie wykładni pojęcia „porządku publicznego” i nie wykraczając poza granice swojej właściwości w sprawach prejudycjalnych, może dostarczyć sądowi odsyłającemu wyjaśnień co do tego, czy *napięcie* między skutkami uznania albo stwierdzenia wykonalności orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim a zasadą, na którą powołano się przeciwko uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności, stanowi *oczywiste naruszenie* tej zasady.

⁴¹ Zobacz pkt 183 i nast. niniejszej opinii.

⁴² Zobacz podobnie wyrok ETPC z dnia 18 czerwca 2013 r., Povse przeciwko Austrii (CE:ECHR:2013:0618DEC000389011, §§ 86, 87).

⁴³ Wyrok Avotīņš przeciwko Łotwie (§§ 113–116).

⁴⁴ Zobacz podobnie wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., Apostolides (C-420/07, EU:C:2009:271, pkt 61, 62). Zobacz również podobnie wyrok z dnia 19 listopada 2015 r., P (C-455/15 PPU, EU:C:2015:763, pkt 40).

73. W niniejszym przypadku element porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego, którego naruszenie może uzasadniać zastosowanie klauzuli porządku publicznego, należy do prawa materialnego gwarantowanego na mocy art. 11 Karty. Mimo bowiem że cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) położył nacisk na okoliczność, iż stwierdzenie wykonalności hiszpańskich orzeczeń kolidowałoby w niedopuszczalny sposób z obowiązującą we Francji koncepcją międzynarodowego porządku publicznego, sąd ten powołuje się wyłącznie na gwarantowaną przez Kartę wolność wypowiedzi.

74. W tym względzie Trybunał miał również sposobność, by wypowiedzieć się na temat stosowania klauzuli porządku publicznego w szeregu spraw, w których było ono rozpatrywane, gdyż sąd państwa członkowskiego pochodzenia popełnił błąd przy stosowaniu prawa Unii, a reperkusje tego błędu naruszały porządek publiczny wezwanego państwa członkowskiego.

75. Lektura orzecznictwa odnoszącego się do klauzuli porządku publicznego upoważnia do stwierdzenia, że w większości tych spraw przedstawione Trybunałowi pytanie prejudycjalne miało swe źródło w takim błędzie natury proceduralnej i dotyczyło prawa do obrony w szerokim znaczeniu tego pojęcia. Z orzecznictwa tego wynika zasadniczo, że oczywiste i nieproporcjonalne naruszenie przysługującego pozwanemu na podstawie art. 47 akapit drugi Karty prawa do rzetelnego procesu sądowego uzasadnia zastosowanie klauzuli porządku publicznego⁴⁵. Jest zatem bezsporne, że w pewnych przypadkach naruszenie praw podstawowych może uzasadniać zastosowanie tej klauzuli.

76. Okoliczność, że do klauzuli porządku publicznego w jej wymiarze materialnoprawnym sięga się rzadziej niż do klauzuli porządku publicznego w jej wymiarze proceduralnym, wynika prawdopodobnie z roli, jaką odgrywa zakaz kontroli merytorycznej, który uniemożliwia sądowi wezwanego państwa członkowskiego ponowne badanie istoty sprawy, która została już osądzona⁴⁶. Właśnie dlatego należy zachować ostrożność, stosując orzecznictwo dotyczące porządku publicznego w wymiarze proceduralnym do porządku publicznego w jego wymiarze materialnym. Powstaje zatem pytanie, jakie są konsekwencje takiej konfiguracji, jeśli chodzi o korzystanie z klauzuli porządku publicznego przez sąd wezwanego państwa członkowskiego, a także jeśli chodzi o rolę Trybunału w sprawach prejudycjalnych. Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy wnikliwie przeanalizować relewantne orzecznictwo Trybunału.

b) Relewantne orzecznictwo Trybunału

1) W przedmiocie wyroku Renault

77. W sprawie, w której zapadł wyrok Renault⁴⁷, chodziło między innymi o ustalenie, czy błąd popełniony ewentualnie przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia dotyczący stosowania zasad swobodnego przepływu towarów i wolnej konkurencji może zmienić przesłanki powołania się na klauzulę porządku publicznego. Trybunał udzielił odpowiedzi przeczącej, uznając, że do sądu krajowego należy zapewnienie z taką samą skutecznością ochrony praw ustanowionych

⁴⁵ Zobacz podobnie wyrok z dnia 6 września 2012 r., Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, pkt 52, 54, 62). Zobacz również wyroki: Krombach (pkt 25–27, 45); z dnia 2 kwietnia 2009 r., Gambazzi (C-394/07, EU:C:2009:219, pkt 28, 29, 48).

⁴⁶ Zobacz podobnie B. Hess, Rapport relatif à l'application du règlement Bruxelles I dans les États membres (étude JLS/C4/2005/03)], Université Ruprecht-Karls d'Heidelberg, wrzesień 2007, s. 249, § 558, dostępny pod następującym adresem: http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_application_brussels_1_en.pdf.

⁴⁷ Zobacz wyrok z dnia 11 maja 2000 r. (C-38/98, zwany dalej „wyrokiem Renault”, EU:C:2000:225, pkt 32).

w krajowym porządku prawnym i praw przyznanych przez porządek prawny Unii⁴⁸. Jednakże stwierdzenie, że przesłanki te są takie same, gdy chodzi o naruszenie prawa krajowego i prawa Unii, nie oznacza, iż to samo odnosi się do roli Trybunału w sprawach prejudycjalnych.

78. W tym względzie nic w wyroku Renault nie pozwala rozstrzygnąć, czy sąd odsyłający zakładał, że ewentualny błąd w stosowaniu prawa pierwotnego stanowi oczywiste naruszenie podstawowej zasady porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego.

79. Lektura opinii rzecznika generalnego S. Albera w tej sprawie skłania do przyjęcia, że sąd odsyłający nie zajął co do tego stanowiska. Sąd ten ograniczył się do stwierdzenia, że w orzecznictwie Trybunału wskazuje się na wątpliwości dotyczące rzeczywistego zakresu zasad, które miał naruszyć sąd państwa członkowskiego pochodzenia, oraz że zasady te należy rozpatrywać jako zasady porządku publicznego⁴⁹.

80. Natomiast Trybunał uznał w wyroku Renault, że „ewentualne naruszenie prawa, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, nie stanowi oczywistego naruszenia podstawowej normy prawnej w porządku prawnym wezwanego państwa członkowskiego”⁵⁰. Ten fragment sugeruje, że w sytuacji gdy powodem, dla którego rozważane jest powołanie się na klauzulę porządku publicznego, jest to, że uznanie albo stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądowego naruszałoby by element porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego należący do tego porządku z uwagi na przynależność tego państwa do Unii, zarówno kwestia ustalenia, czy chodzi o podstawową zasadę tego porządku prawnego, jak też, w takim przypadku, kwestia ustalenia, czy uznanie albo stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądowego w sposób oczywisty koliduje z tą podstawową zasadą, mogą a nawet powinny zostać wyjaśnione przez Trybunał w ramach jego zadań w zakresie wykładni prawa Unii. Analiza nowszego orzecznictwa potwierdza ten wniosek.

2) W przedmiocie wyroku Diageo Brands

81. W sprawie, w której zapadł wyrok Diageo Brands⁵¹, jedno z pytań prejudycjalnych opierało się na założeniu, że błąd w stosowaniu przepisów prawa wtórnego dotyczących wyczerpania prawa przyznanego przez znak towarowy doprowadziłby do wydania wyroku, który byłby „oczywiście sprzeczny z prawem Unii”. W wyroku tym Trybunał, powołując się na minimalny charakter harmonizacji wprowadzonej tymi przepisami, wskazał zasadniczo, że nie można uznać, iż taki błąd we wdrażaniu tych przepisów kolidowałby w niedopuszczalny sposób z porządkiem prawnym Unii poprzez naruszenie jednej z jego podstawowych zasad⁵². Podobnie zatem jak w wyroku Renault Trybunał scharakteryzował element porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego, aby ustalić, czy ten element stanowi podstawową zasadę tego porządku prawnego, a następnie badał kwestię oczywistego charakteru podnoszonego naruszenia.

⁴⁸ Zobacz wyrok Renault (pkt 32).

⁴⁹ Zobacz opinia rzecznika generalnego S. Albera w sprawie Renault (C-38/98, EU:C:1999:325, pkt 6).

⁵⁰ Zobacz wyrok Renault (pkt 34).

⁵¹ Punkty 30, 32, 39. Zobacz również moja opinia w sprawie Diageo Brands (C-681/13, EU:C:2015:137, pkt 52).

⁵² Zobacz wyrok Diageo Brands (pkt 51).

3) W przedmiocie wyroku *Charles Taylor Adjusting*

82. W sprawie, w której zapadł wyrok *Charles Taylor Adjusting*⁵³, powstało zagadnienie, czy sąd wezwanego państwa członkowskiego może odmówić uznania i stwierdzenia wykonalności wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego orzeczenia, które można zakwalifikować jako „quasi-anti-suit injunction”, z powodu jego sprzeczności z porządkiem publicznym tego pierwszego państwa członkowskiego.

83. Trybunał stwierdził w pierwszej kolejności, że uznanie i wykonanie rozpatrywanych w tej sprawie orzeczeń kolidowałoby między innymi z ogólną zasadą wynikającą z orzecznictwa Trybunału odnoszącego się do norm prawa prywatnego międzynarodowego Unii, zgodnie z którą każdy sąd, do którego wniesiono sprawę, samodzielnie określa, czy jest właściwy do rozstrzygnięcia wniesionego do niego sporu⁵⁴.

84. W następnej kolejności Trybunał stwierdził, że, z zastrzeżeniem ustaleń dokonanych przez sąd odsyłający, uznanie i wykonanie rozpatrywanych orzeczeń może być niezgodne z porządkiem publicznym wezwanego państwa członkowskiego w zakresie, w jakim orzeczenia te mogą naruszać tę *podstawową zasadę* w europejskiej przestrzeni sądowej opartej na wzajemnym zaufaniu⁵⁵.

85. Zatem podobnie jak w wyrokach *Renault* i *Diageo Brands*, Trybunał scharakteryzował element porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego jako „podstawową zasadę” tego porządku, a następnie stwierdził, że uznanie i wykonanie wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia może kolidować w niedopuszczalny sposób z tą zasadą.

86. Prawdą jest, że można się zastanawiać, jaką rolę w wyroku *Charles Taylor Adjusting* pełni uściślenie Trybunału „z zastrzeżeniem ustaleń dokonanych przez sąd odsyłający”. Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy przyrzeć się przedstawionej w tej sprawie opinii rzecznika generalnego, na którą Trybunał powołał się w swoim wyroku.

87. Rzecznik generalny J. Richard de la Tour wskazał bowiem w pkt 53 swojej opinii⁵⁶, że podziela stanowisko sądu odsyłającego, który uważa, iż w myśl wyroku *Gambazzi*⁵⁷ do tego sądu należy dokonanie całościowej oceny postępowania i wszystkich okoliczności oraz że uznanie i wykonanie rozpatrywanych orzeczeń jest oczywiście niezgodne z porządkiem publicznym sądu orzekającego.

88. W sprawie, w której zapadł wyrok *Gambazzi*⁵⁸, powstało zagadnienie, czy w świetle klauzuli porządku publicznego sąd wezwanego państwa członkowskiego może uwzględnić okoliczność, że pozwany został wykluczony z udziału w postępowaniu w państwie pochodzenia, ponieważ nie wywiązał się z obowiązków nałożonych na niego wydanym w ramach tego samego postępowania zarządzeniem. Trybunał orzekł, że takie wykluczenie może uzasadniać zastosowanie klauzuli porządku publicznego, w sytuacji gdy w następstwie całościowej oceny postępowania i w świetle

⁵³ Punkty 23, 27 tego wyroku.

⁵⁴ Zobacz podobnie wyrok *Charles Taylor Adjusting* (pkt 37).

⁵⁵ Zobacz wyrok *Charles Taylor Adjusting* (pkt 39).

⁵⁶ Zobacz opinia rzecznika generalnego J. Richarda de la Toura w sprawie *Charles Taylor Adjusting* (C-590/21, EU:C:2023:246).

⁵⁷ Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. (C-394/07, EU:C:2009:219, pkt 48).

⁵⁸ Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. (C-394/07, EU:C:2009:219, pkt 20).

wszystkich okoliczności sąd wezwanego państwa członkowskiego uzna, że taki środek w postaci wykluczenia stanowił oczywiste i nieproporcjonalne naruszenie prawa do bycia wysłuchanym⁵⁹.

89. W mojej ocenie brzmienie odpowiedzi Trybunału wynikało, po pierwsze, z konieczności uwzględnienia szeregu okoliczności faktycznych w celu określenia proporcjonalności tego naruszenia prawa pozwanego („czy było ono] oczywiste i nieproporcjonalne”), a po drugie, z fundamentalnego z punktu widzenia procedury prejudycjalnej rozróżnienia na wykładnię i stosowanie prawa Unii. Jestem zdania, że odniesienie się przez Trybunał w wyroku *Charles Taylor Adjusting*⁶⁰ do „ustaleń, [które powinien poczynić sąd odsyłający]” koresponduje z tym samym rozróżnieniem. Odniesienie to nie podważa zatem rozważań przedstawionych w pkt 85 niniejszej opinii.

90. W konsekwencji, zadaniem Trybunału jest wyłącznie dokonywanie wykładni prawa Unii, nie zaś jego stosowanie. Trybunał, wykonując swoje zadania w zakresie wykładni prawa Unii, obowiązany jest w pierwszej kolejności ustalić, czy element tego prawa stanowi podstawową zasadę porządku prawnego Unii. W drugiej kolejności, rolą Trybunału jest ustalenie, czy przewidziane prawem Unii przesłanki zastosowania klauzuli porządku publicznego są spełnione, biorąc pod uwagę okoliczności faktyczne przedstawione przez sąd odsyłający. Rozważania te znajdują potwierdzenie w wyroku *Eco Swiss*⁶¹, wyjątkowo pod tym względem instruktynym.

4) W przedmiocie wyroku *Eco Swiss*

91. W sprawie, w której zapadł wyrok *Eco Swiss*, jedno z pytań dotyczyło ustalenia, czy sąd krajowy rozpoznający wniosek o uchylenie wyroku arbitrażowego, powinien uwzględnić taki wniosek, w sytuacji gdy uważa, że wyrok ten jest rzeczywiście sprzeczny z art. 101 TFUE, podczas gdy zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi może on uwzględnić go wyłącznie wtedy, gdy taki wyrok jest sprzeczny z porządkiem publicznym.

92. Mimo że pytanie to zostało postawione pod kątem klauzuli porządku publicznego, klauzula taka nie była zawarta w akcie prawa Unii, którego wykładni mógłby dokonać Trybunał. Postępowanie główne dotyczyło bowiem ewentualnego uchylenia, w państwie członkowskim sądu odsyłającego, wyroku arbitrażowego wydanego na wniosek spółek mających siedziby poza Unią. Niezależnie od transgranicznego wymiaru sprawy wykonanie wyroków arbitrażowych nie podlegało konwencji brukselskiej.

93. W swoim wyroku Trybunał w pierwszej kolejności scharakteryzował art. 101 TFUE jako „podstawowe postanowienie niezbędne do realizacji zadań powierzonych [Unii], a w szczególności do funkcjonowania rynku wewnętrznego”⁶². W drugiej kolejności Trybunał uznał, że skoro sąd krajowy, w myśl krajowych przepisów proceduralnych, powinien uwzględnić wniosek o uchylenie wyroku arbitrażowego oparty na zarzucie naruszenia krajowych norm porządku publicznego, powinien on również uwzględnić taki wniosek oparty na zarzucie naruszenia zakazu ustanowionego na mocy tego postanowienia prawa pierwotnego⁶³.

⁵⁹ Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. (C-394/07, EU:C:2009:219, pkt 48, 49).

⁶⁰ Punkt 39 tego wyroku.

⁶¹ Wyrok z dnia 1 czerwca 1999 r. (C-126/97, zwany dalej wyrokiem „*Eco Swiss*”, EU:C:1999:269).

⁶² Wyrok *Eco Swiss* (pkt 36).

⁶³ Wyrok *Eco Swiss* (pkt 37).

94. W swoim wyroku Trybunał nie wypowiedział się zatem w przedmiocie przesłanek zastosowania klauzuli porządku publicznego (czy miało miejsce „oczywiste naruszenie”, czy też nie). Przesłanki te nie podlegały bowiem prawu Unii⁶⁴. Trybunał ustalił natomiast, podobnie jak we wszystkich przywołanych przeze mnie do tej pory wyrokach, czy element porządku prawnego w danym państwie członkowskim, którego dotyczyło rozpatrywane naruszenie, stanowił podstawową zasadę tego porządku.

95. Przywodzi mnie to do bardziej zasadniczego pytania: czy istnieje zatem porządek publiczny Unii, którego podstawowe zasady są możliwe do zidentyfikowania przez Trybunał?

c) Porządek publiczny Unii

96. Jednym z zagadnień poddanych dyskusji podczas rozprawy było to, czy nawiązanie przez Trybunał do „zasadniczej normy prawnej w porządku prawnym wezwanego państwa” oraz do „prawa podstawowego w tym porządku prawnym”⁶⁵ wskazuje na to, że zamiarem Trybunału było wprowadzenie rozróżnienia na krajowy porządek publiczny i porządek publiczny Unii. Mimo że nie zamierzam kwestionować istnienia tego ostatniego, nie jestem przekonany, czy to nawiązanie istotnie ma na celu rozróżnienie tych dwóch porządków publicznych.

97. Uważam bowiem, po pierwsze, że poprzez to nawiązanie Trybunał zamierzał raczej wskazać, iż możliwe jest powołanie się na klauzulę porządku publicznego, w sytuacji gdy uznanie albo wykonanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim w oczywisty sposób narusza zasadę, czy też element (zasadniczy lub podstawowy) porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego, niezależnie od konkretnej formy jego wyrażenia w prawie krajowym⁶⁶.

98. Po drugie, Trybunał orzekł w wyroku Meroni, że na klauzulę porządku publicznego można powołać się tylko w przypadku, gdy naruszenie gwarancji proceduralnych oznaczałoby, iż uznanie takiego orzeczenia spowodowałoby oczywiste naruszenie zasadniczej normy prawnej porządku prawnego Unii, a zatem porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego⁶⁷. Wynika z tego, że „zasadniczą normą prawną w porządku prawnym wezwanego państwa” może być także norma należąca do prawa Unii.

99. Po trzecie, Trybunał potwierdził, w wyroku Diageo Brands, że nawiązując do „norm prawnych” i „praw”, nie zamierzał wprowadzać rozróżnienia na dwa odrębne źródła porządku publicznego – krajowe i unijne. Trybunał orzekł, że powodem odmowy uznania orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim może być wyłącznie oczywiste naruszenie *zasadniczej normy prawnej porządku prawnego Unii, a zatem porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego lub prawa podstawowego w tych porządkach prawnych*⁶⁸.

⁶⁴ Zobacz pkt 92 niniejszej opinii.

⁶⁵ Dla przypomnienia: od czasu wyroku Krombach (pkt 37) do celów przestrzegania zakazu kontroli merytorycznej orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim naruszenie porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego upoważniające to państwo do odmowy uznania albo wykonania tego orzeczenia powinno stanowić „oczywiste naruszenie *zasadniczej normy prawnej w porządku prawnym wezwanego państwa* lub *prawa podstawowego w tym porządku prawnym*”. Podkreślenie moje.

⁶⁶ Wprawdzie w wyroku z dnia 23 października 2014 r., flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, pkt 56) Trybunał uznał, że pojęcie „porządku publicznego” służy ochronie interesów prawnych, które wyrażone są poprzez normę prawną, niemniej to nieco zawężające sformułowanie było związane ze szczególnym kontekstem tamtej sprawy. W każdym razie poprzez te rozważania Trybunał zamierzał przede wszystkim zaakcentować okoliczność, że klauzula porządku publicznego może być stosowana wyłącznie w celu ochrony interesów prawnych.

⁶⁷ Zobacz wyrok Meroni (pkt 46).

⁶⁸ Zobacz wyrok Diageo Brands (pkt 68).

100. Niemniej w przeszłości wypowiadałem się za uznaniem istnienia „porządku publicznego Unii”⁶⁹, który stanowi integralną część krajowego porządku publicznego. Mimo że Trybunał nie wprowadził tego pojęcia do swojego orzecznictwa, uznał on, iż zasadnicza norma prawna porządku prawnego Unii stanowi również zasadniczą normę prawną porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego, której oczywiste naruszenie może uzasadniać zastosowanie klauzuli porządku publicznego⁷⁰.

101. Jak stanowi art. 2 TUE, istnieje wspólny rdzeń wartości, podzielanych, przestrzeganych i chronionych przez państwa członkowskie, definiujących samą tożsamość Unii jako wspólnego porządku prawnego⁷¹. W tym względzie trudno jest znaleźć bardziej reprezentatywny przykład wartości podzielanych przez państwa członkowskie niż wartości odzwierciedlone w Karcie.

102. Z punktu widzenia wezwanego państwa członkowskiego istnieje tylko jeden porządek publiczny. Taki wspólny rdzeń stanowi bowiem integralną część porządku prawnego każdego państwa członkowskiego. Poza tym, jak wskazałem⁷², przesłanki powołania się na klauzulę porządku publicznego są takie same, gdy jej powołanie bierze się pod uwagę w związku z naruszeniem przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia prawa krajowego i prawa Unii. Jednakże moim zdaniem, po pierwsze, nacisk, jaki kładzie Trybunał na tożsamość przesłanek, wynika z dążenia do tego, aby nie uprzywilejowywać prawa Unii względem prawa krajowego. Takie podejście koresponduje zresztą z podstawową zasadą porządku prawnego Unii, zapisaną w art. 4 ust. 2 TUE, zgodnie z którą Unia szanuje tożsamość narodową państw członkowskich nierozzerwalnie związaną z ich podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi. Po drugie, co widać na przykładzie przedstawionego przeze mnie relewantnego orzecznictwa, okoliczność, że przesłanki powołania się na klauzulę porządku publicznego są takie same, gdy chodzi o naruszenie prawa krajowego i prawa Unii, nie oznacza, iż to samo odnosi się do roli, odpowiednio, sądu wezwanego państwa członkowskiego i Trybunału w sprawach prejudycjalnych.

103. To w świetle tych rozważań należy przeanalizować pytania prejudycjalne. Ściślej rzecz ujmując, zadaniem Trybunału jest dokonanie wykładni prawa Unii, w pierwszej kolejności, aby zweryfikować, czy art. 11 Karty wyraża podstawową zasadę porządku prawnego Unii (sekcja C), a w drugiej kolejności, aby wyjaśnić, w kontekście odesłania prejudycjalnego w niniejszej sprawie, jakie są kryteria oceny pozwalające ustalić, czy wykonanie wyroku sąszadającego zadośćuczynienie, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, prowadzioby do oczywistego naruszenia tej zasady (sekcja D).

C. W przedmiocie art. 11 Karty

1. Wolność prasy w świetle art. 11 Karty

104. W swoich pytaniach prejudycjalnych sąd odsyłający wskazuje na art. 11 Karty. Jednakże postanowienie to składa się z dwóch ustępów: pierwszy dotyczy wolności wypowiedzi i informacji w ogólności, natomiast drugi, konkretniej, wolności i pluralizmu mediów.

⁶⁹ Zobacz moja opinia w sprawie Diageo Brands (C-681/13, EU:C:2015:137, pkt 39).

⁷⁰ Zobacz podobnie wyrok Diageo Brands (pkt 50). Zobacz również wyroki Meroni (pkt 46) i Charles Taylor Adjusting (pkt 36).

⁷¹ Zobacz podobnie wyrok z dnia 16 lutego 2022 r., Węgry/Parlament i Rada (C-156/21, EU:C:2022:97, pkt 127).

⁷² Zobacz pkt 77 niniejszej opinii.

105. Jak już wyjaśnił Trybunał w odniesieniu do nadawców medialnych, ingerencja w wolność wypowiedzi i informacji przybiera szczególną formę ingerencji w wolność mediów lub wolność nadawania, chronioną szczególnie przez art. 11 ust. 2 Karty⁷³. W tym samym duchu z wyjaśnień dotyczących Karty⁷⁴ wynika, że postanowienie to „określa precyzyjnie konsekwencje ustępu 1 dla wolności mediów”. Wnioskuje z tego, że w sytuacji gdy ingerencja w korzystanie z wolności wypowiedzi dotyczy działalności mediów, zastosowanie ma art. 11 ust. 2, a nie art. 11 ust. 1 Karty.

106. Sąd krajowy w postępowaniu głównym powołał się na klauzulę porządku publicznego na tej podstawie, że wykonanie hiszpańskich orzeczeń naruszałoby wolność prasy. Pytania prejudycjalne odnoszą się zatem ściślej do art. 11 ust. 2 Karty.

107. Kwestią do rozstrzygnięcia jest teraz to, czy w porządku prawnym Unii gwarantowana tym postanowieniem wolność prasy stanowi zasadę podstawową, której naruszenie może uzasadniać powołanie się na klauzulę porządku publicznego.

2. Wolność prasy jako podstawowa zasada porządku prawnego Unii

108. Z orzecznictwa można wywnioskować, że okoliczność, iż wolność prasy jest gwarantowana Kartą, która ma taką samą rangę prawną jak traktaty, nie oznacza automatycznie, iż stanowi ona podstawową zasadę porządku prawnego Unii⁷⁵.

109. Niemniej, po pierwsze, wolność prasy zapisana w art. 11 ust. 2 Karty chroni istotną rolę mediów w społeczeństwie demokratycznym i państwie prawa, która to rola polega na rozpowszechnianiu informacji i idei dotyczących kwestii budzących powszechne zainteresowanie oraz która łączy się z prawem odbiorców do otrzymywania tych informacji bez ograniczeń innych niż te, które są ściśle konieczne⁷⁶.

110. Po drugie, zgodnie z art. 6 ust. 3 TUE, prawa podstawowe „zagwarantowane w [EKPC]” stanowią część prawa Unii jako jego zasady ogólne. W tym kontekście można się zastanawiać, czy art. 11 ust. 2 Karty ma swój odpowiednik w EKPC. W przypadku odpowiedzi twierdzącej nie tylko wolność mediów stanowiłaby zasadę ogólną prawa Unii, lecz także orzecznictwo ETPC mogłoby dostarczać użytecznych wskazówek co do wykładni tego postanowienia Karty.

111. Należy w tym względzie zauważyć, że art. 10 EKPC, w odróżnieniu od art. 11 Karty, nie odnosi się ani do wolności mediów, ani do ich pluralizmu. Jednakże, po pierwsze, w świetle orzecznictwa ETPC jest bezsporne, że to ostatnie postanowienie dotyczy również wolności prasy, a nawet wolności dziennikarskiej⁷⁷; po drugie, Trybunał wskazuje w swoim orzecznictwie, że wolność wypowiedzi i informacji zapisana w art. 11 ust. 1 i 2 Karty oraz w art. 10 EKPC ma takie samo znaczenie i taki sam zakres w obu tych instrumentach⁷⁸.

⁷³ Zobacz wyrok z dnia 3 lutego 2021 r., Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, pkt 83).

⁷⁴ Dz.U. 2007, C 303, s. 17.

⁷⁵ Zobacz orzecznictwo wywodzące się z wyroków Renault i Eco Swiss, omówione w pkt 77–80 i 91–94 niniejszej opinii.

⁷⁶ Zobacz podobnie wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Spiegel Online (C-516/17, EU:C:2019:625, pkt 72).

⁷⁷ Wyrok ETPC z dnia 23 września 2009 r., Jersild przeciwko Danii (CE:ECHR:1994:0923JUD001589089, § 31).

⁷⁸ Zobacz podobnie wyrok z dnia 3 lutego 2021 r., Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, pkt 82).

112. Co prawda w wyjaśnieniach dotyczących art. 11 Karty wskazano, że podstawą ust. 2 tego postanowienia „jest w szczególności orzecznictwo Trybunału dotyczące telewizji, zwłaszcza [wyrok *Collectieve Antennevoorziening Gouda*⁷⁹] oraz Protokół w sprawie systemu publicznego nadawania w państwach członkowskich”, jednakże te odniesienia wydają się raczej uwzględniać pluralizm mediów, który, mimo że jest nierozzerwalnie związany z ich wolnością, nie wydaje się bezpośrednio dotyczyć sprawy w postępowaniu głównym. W każdym razie pluralizm mediów także podlega ochronie na podstawie art. 10 EKPC⁸⁰.

113. W tych okolicznościach, ze względu na znaczenie wolności prasy w społeczeństwie demokratycznym i w państwie prawa oraz fakt, że stanowi ona zasadę ogólną prawa Unii, jest moim zdaniem bezsporne, iż wolność ta reprezentuje podstawową zasadę porządku prawnego Unii, której oczywiste naruszenie może stanowić podstawę odmowy stwierdzenia wykonalności.

D. W przedmiocie kryteriów oceny oczywistego naruszenia wolności prasy

1. Rola sądu wezwanego państwa członkowskiego

a) Uwagi wstępne

114. Artykuł 10 ust. 2 EKPC stanowi, że korzystanie z wolności wyrażania opinii może podlegać przewidzianym w ustawie ograniczeniom, niezbędnym w społeczeństwie demokratycznym, w szczególności z uwagi na „ochronę dobrego imienia i praw innych osób”. ETPC przyznaje, że w toku badania, czy ingerencja jest niezbędna w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na „ochronę dobrego imienia i praw innych osób”, może on stanąć przed koniecznością zweryfikowania, czy organy krajowe zachowały właściwą równowagę, jeśli chodzi o ochronę obydwu wartości gwarantowanych na mocy tej konwencji, które to wartości w niektórych sprawach mogą pozostawać ze sobą w konflikcie⁸¹.

115. Co się tyczy poszukiwania takiej równowagi, należy zauważyć, że hiszpańskie orzeczenia, których wykonanie jest kwestionowane, mają na celu ochronę dobrego imienia zarówno klubu piłkarskiego, jak i członka jego zespołu medycznego.

116. Kwestia dobrego imienia członka zespołu medycznego jest objęta zakresem art. 8 EKPC, którego odpowiednikiem jest art. 7 Karty. W procesie wyważania prawa do wolności wypowiedzi i prawa do poszanowania życia prywatnego istotnymi kryteriami są między innymi wkład w debatę publiczną, popularność osoby, której dotyczy sprawa, oraz przedmiot publikacji, wcześniejsze zachowanie danej osoby, sposób pozyskania informacji i ich prawdziwość, treść, forma i skutki publikacji oraz surowość nałożonej sankcji⁸².

⁷⁹ Zobacz wyrok z dnia 25 lipca 1991 r., *Collectieve Antennevoorziening Gouda* (C-288/89, EU:C:1991:323).

⁸⁰ Zobacz tytułem przykładu wyrok ETPC z dnia 7 czerwca 2012 r., *Centro Europa 8 S.r.l. i Di Stefano przeciwko Włochom* (CE:ECHR:2012:0607JUD003843309, § 129).

⁸¹ Zobacz w szczególności wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2012 r., *Axel Springer AG przeciwko Niemcom* (CE:ECHR:2012:0207JUD003995408, §§ 78–81).

⁸² Zobacz niedawny wyrok ETPC z dnia 5 grudnia 2017 r., *Frisk i Jensen przeciwko Danii* (CE:ECHR:2017:1205JUD001965712, § 53).

117. Jeśli chodzi o dobre imię klubu piłkarskiego, ETPC pozostawił otwartym pytanie o to, czy dobre imię osoby prawnej jest objęte zakresem art. 8 EKPC⁸³. Niemniej jest oczywiste, że dobre imię osoby prawnej jest objęte zakresem pojęć „dobrego imienia” i „praw innych osób” w rozumieniu art. 10 ust. 2 EKPC, przy czym jednakże ochrona dobrego imienia osoby prawnej nie ma takiej samej wagi jak ochrona dobrego imienia i praw osoby fizycznej⁸⁴.

118. W związku z tym, z jednej strony, poszukiwanie właściwej równowagi między wszystkimi konkurencyjnymi prawami i interesami należy przeprowadzić oddzielnie w odniesieniu do klubu piłkarskiego i do członka jego zespołu medycznego. Okoliczność ta ma, jak się wydaje, odzwierciedlenie w hiszpańskich wyrokach zasądzających zadośćuczynienia, które to wyroki dotyczą dwóch odrębnych kwot zasądzonych na rzecz obydwu powodów w postępowaniu głównym. Niemniej, z drugiej strony, ETPC dokonuje oceny proporcjonalności ingerencji na podstawie tych samych kryteriów zarówno w stosunku do osoby prawnej, jak i do osoby fizycznej⁸⁵.

119. W pierwszej chwili można się skłaniać do wyważenia wchodzących w grę praw według tych kryteriów i ustalenia na tej podstawie, czy wykonanie rozpatrywanych w postępowaniu głównym hiszpańskich orzeczeń prowadziłoby do oczywistego naruszenia wolności prasy. Przed przystąpieniem do analizy wspomnianych kryteriów istotne jest jednak, aby pamiętać o kontekście niniejszej sprawy.

b) Zakaz kontroli merytorycznej w kontekście wzajemnego zaufania

120. Odesłanie prejudycjalne w niniejszej sprawie nie dotyczy ustalenia, jak wyważyć po raz pierwszy i na podstawie dowodów, jakimi dysponuje sąd rozpoznający powództwo o zasądzenie zadośćuczynienia, wolność prasy i ochronę dobrego imienia innej osoby. Poszukiwaniem takiej równowagi zajmowały się już sądy państwa członkowskiego pochodzenia. Poza tym, jak wyjaśniono podczas rozprawy, pozwani w postępowaniu głównym próbowali poddać wynik tego poszukiwania kontroli Tribunal Constitucional (trybunału konstytucyjnego, Hiszpania) i ETPC, lecz oba te trybunały uznały skargi za niedopuszczalne.

121. Odesłanie prejudycjalne w niniejszej sprawie pochodzi od sądu państwa członkowskiego, w którym wniesiono o stwierdzenie wykonalności orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim. Pominięcie tej okoliczności byłoby równoznaczne z naruszeniem wprowadzonych rozporządzeniem Bruksela I zasad uznawania i wykonywania orzeczeń, opartych na wzajemnym zaufaniu, oraz ról przypisanych, odpowiednio, sądom państwa członkowskiego pochodzenia i wezwanego państwa członkowskiego.

122. Rola sądu wezwanego państwa członkowskiego jest bowiem wyznaczona ustanowionym w art. 45 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I ograniczeniem, w myśl którego „[o]rzeczenie [wydane w innym państwie członkowskim] nie może być w żadnym wypadku przedmiotem kontroli merytorycznej”. Wprawdzie klauzula porządku publicznego pozwala temu sądowi odmówić stwierdzenia wykonalności takiego orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, jednakże zakres tej klauzuli i wynikającego z niej wyjątku jest bardzo wąski i wynika z roli pełnionej przez ten sąd.

⁸³ Zobacz wyrok ETPC z dnia 2 września 2014 r., Firma EDV für Sie, EfS Elektronische Datenverarbeitung Dienstleistungs GmbH przeciwko Niemcom (CE:ECHR:2014:0902DEC003278308, § 23).

⁸⁴ Zobacz niedawny wyrok ETPC z dnia 11 stycznia 2022 r., Freitas Rangel przeciwko Portugalii (CE:ECHR:2022:0111JUD007887313, § 53).

⁸⁵ Zobacz niedawny wyrok ETPC z dnia 5 grudnia 2017 r., Frisk i Jensen przeciwko Danii (CE:ECHR:2017:1205JUD001965712, § 55).

123. W tym względzie powołanie się na klauzulę porządku publicznego nie opiera się na negatywnej ocenie postępowania przed sądem państwa członkowskiego pochodzenia lub wydanego przez ten sąd orzeczenia. Wynika ono raczej ze stwierdzenia, że reperkusje wykonania tego orzeczenia w wezwanym państwie członkowskim są w sposób oczywisty sprzeczne z podstawową zasadą porządku publicznego tego państwa.

124. Właśnie dlatego art. 45 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I zakazuje sądowi wezwanego państwa członkowskiego badania prawidłowości oceny prawnej lub oceny stanu faktycznego dokonanej przez sąd państwa pochodzenia⁸⁶. Sąd wezwanego państwa członkowskiego nie może także uzupełniać tych ocen o istniejące wcześniej elementy, które nie zostały uwzględnione przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia⁸⁷.

125. Podążając tym torem rozumowania, Trybunał uznał, w wyroku dotyczącym rozporządzenia (WE) nr 2201/2003⁸⁸, że sąd wezwanego państwa członkowskiego nie może uczestniczyć w ustalaniu ostatecznej kwoty, jaka ma zostać uiszczona tytułem kary pieniężnej nałożonej przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia⁸⁹. Takie ustalenia wymagają bowiem oceny przyczyn i źródła uchybień popełnionych przez dłużnika, tymczasem ustaleń takich władny jest dokonywać wyłącznie sąd państwa pochodzenia, który jako jedyny może dokonywać rozstrzygnięć merytorycznych.

126. A fortiori, jeśli chodzi o rozporządzenie Bruksela I, sąd wezwanego państwa członkowskiego nie może podważać ocen prawnych ani ocen stanu faktycznego dokonanych przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia, aby ponownie przeliczyć kwotę, jaka ma zostać zapłacona z tytułu wydanego przez ten ostatni sąd wyroku zasądzającego roszczenie. Nie może on także dokonywać ponownego wyważenia wchodzących w grę praw, ponieważ to właśnie rezultat tej czynności determinuje wynik sprawy.

127. Natomiast, jak orzekł Trybunał w wyroku Gambazzi⁹⁰, weryfikacja dokonywana przez sąd wezwanego państwa członkowskiego może dotyczyć jedynie ustalenia istnienia *oczywistego i nieproporcjonalnego* naruszenia tego prawa, natomiast nie może oznaczać weryfikacji oceny merytorycznej dokonanej przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia.

128. Idąc tym tokiem myślenia, z punktu widzenia EKPC⁹¹, biorąc pod uwagę odmienne role sądu państwa członkowskiego pochodzenia i sądu wezwanego państwa członkowskiego w ramach ustanowionego rozporządzeniem Bruksela I systemu uznawania i wykonywania orzeczeń, opartego na wzajemnym zaufaniu, wystarczające jest, aby sąd wezwanego państwa członkowskiego powołał się na klauzulę porządku publicznego jako środek zaradczy przeciwko *oczywistym brakom* w ochronie praw gwarantowanych przez EKPC.

⁸⁶ Zobacz pkt 45 niniejszej opinii.

⁸⁷ Zobacz wyrok Meroni (pkt 52, 53).

⁸⁸ Rozporządzenie Rady z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U. 2003, L 338, s. 1).

⁸⁹ Zobacz wyrok z dnia 9 września 2015 r., Bohez (C-4/14, EU:C:2015:563, pkt 59).

⁹⁰ Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. (C-394/07, EU:C:2009:219, pkt 46). W sprawie, na gruncie której zapadł ten wyrok, aby respektować zakaz kontroli merytorycznej, rozważano zastosowanie klauzuli porządku publicznego na tej podstawie, że wykonanie orzeczenia naruszałoby prawo podstawowe o charakterze proceduralnym.

⁹¹ Zobacz pkt 70 niniejszej opinii.

129. W tych okolicznościach, jeśli chodzi o naruszenie zasady materialnoprawnej przez wyrok zasądający zadośćuczynienie wydany na skutek powództwa o ustalenie odpowiedzialności naruszciciela, weryfikacja dokonywana przez sąd wezwanego państwa członkowskiego powinna dotyczyć przede wszystkim *oczywistych i nieproporcjonalnych* reperkusji dla wolności prasy wynikających z sankcji nałożonej orzeczeniem, którego dotyczy wniosek o stwierdzenie wykonalności. W przypadku wykonania zagranicznego orzeczenia sankcja przenika bowiem w najbardziej oczywisty sposób do porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego. Jest to zresztą perspektywa przyjęta przez sąd odsyłający w pytaniach prejudycjalnych, które skupiają się na aspekcie finansowym hiszpańskich orzeczeń.

130. Nie można jednakże tracić z pola widzenia, że art. 11 Karty nie jest jedynym wchodzącym w grę jej postanowieniem.

c) Wyważenie rozpatrywanych praw podstawowych

131. W niniejszym przypadku, z jednej strony, z punktu widzenia pozwanych w postępowaniu głównym, stwierdzenie wykonalności może stanowić ingerencję w wolność prasy gwarantowaną przez art. 11 Karty. Z drugiej strony, z punktu widzenia powodów w postępowaniu głównym, odmowa stwierdzenia wykonalności rozpatrywanych hiszpańskich orzeczeń byłaby równoznaczna z ograniczeniem ich prawa do wykonania tych orzeczeń, mającego umocowanie w art. 47 akapit drugi Karty⁹².

132. Niemniej ani wolność wypowiedzi, ani prawo do wykonania wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia nie są prawami bezwzględnymi.

133. W sytuacji, gdy rozpatrywanych jest kilka praw podstawowych, należy je wyważyć w świetle wymogów przewidzianych w art. 52 ust. 1 Karty⁹³.

134. W niniejszym przypadku nie zachodzi wątpliwość co do istnienia podstawy prawnej dla ograniczenia korzystania przez pozwanych w postępowaniu głównym z wolności wypowiedzi. Rozpatrywane w postępowaniu głównym wyroki zasądające zadośćuczynienia zostały bowiem wydane na podstawie prawa hiszpańskiego oraz pod rządami rozporządzenia Bruksela I i co do zasady powinny podlegać wykonaniu we Francji. To samo dotyczy ograniczenia prawa powodów w postępowaniu głównym, które wynika z klauzuli porządku publicznego i zostało ustanowione w tym rozporządzeniu⁹⁴.

135. W takim przypadku ocena przestrzegania zasady proporcjonalności powinna odbywać się w poszanowaniu koniecznego pogodzenia wymogów związanych z ochroną poszczególnych praw i właściwej równowagi między nimi⁹⁵.

136. Poszukiwanie takiej równowagi jest wpisane w mechanizm ochrony wolności wypowiedzi ustanowiony w EKPC. Nie jest zatem zaskakujące, że w celu dokonania takiego wyważenia między wolnością wypowiedzi a pozostałymi prawami lub wolnościami podstawowymi Trybunał odwołuje się do kryteriów oceny stosowanych przez ETPC⁹⁶.

⁹² Zobacz pkt 56–59 niniejszej opinii.

⁹³ Zobacz podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., *Deutsche Umwelthilfe* (C-752/18, EU:C:2019:1114, pkt 45).

⁹⁴ Zobacz pkt 59 niniejszej opinii.

⁹⁵ Zobacz podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., *Deutsche Umwelthilfe* (C-752/18, EU:C:2019:1114, pkt 50).

⁹⁶ Zobacz tytułem przykładu wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., *Funko Medien NRW* (C-469/17, EU:C:2019:623, pkt 72–74).

137. Według mojej wiedzy ETPC nie wypowiadał się jeszcze w przedmiocie zasad mających zastosowanie w sprawach, w których prawo do wolności wypowiedzi, gwarantowane przez art. 10 EKPC, należy wyważyć z prawem do wykonania zagranicznego orzeczenia sądowego, gwarantowanym przez art. 6 tej konwencji. Do Trybunału należy zatem określenie takich zasad, jeśli chodzi o art. 11 ust. 2 i art. 47 akapit drugi Karty, w kontekście odesłania prejudycjalnego w niniejszej sprawie.

2. W przedmiocie zadośćuczynienia o charakterze kompensacyjnym

138. Problematyka poruszona w drugim pytaniu prejudycjalnym, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający, dotyczy ustalenia, czy sąd wezwanego państwa członkowskiego może stwierdzić oczywiste naruszenie wolności prasy z powodu nieproporcjonalnego charakteru zasądzonej kwoty, w sytuacji gdy stanowi ona zadośćuczynienie, którego celem jest naprawienie krzywdy. Przed rozpoczęciem analizy tej problematyki warto moim zdaniem poczynić kilka dodatkowych uściśleń jeśli chodzi o jej zakres.

a) Uwagi wstępne

139. W pierwszej kolejności, problematyka poruszona w pytaniu drugim, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający, wydaje się mieć swe źródło w zarzucie skargi kasacyjnej, w ramach którego powodowie w postępowaniu głównym podnoszą, że kontrola proporcjonalności zadośćuczynienia może mieć miejsce tylko wtedy, gdy ma ono charakter represyjny, a nie kompensacyjny. Ponadto powodowie w postępowaniu głównym i rząd hiszpański wskazują, że hiszpański sąd nie zakwalifikował rozpatrywanego w postępowaniu głównym zadośćuczynienia jako „represyjnego”, gdyż ma ono na celu naprawienie doznanej krzywdy. Sposób sformułowania drugiego pytania prejudycjalnego świadczy o tym, że sąd odsyłający wychodzi z tego samego założenia.

140. W drugiej kolejności pragnę zauważyć, że ten zarzut skargi kasacyjnej odnosi się do jednego z argumentów przyjętych przez cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu), zgodnie z którym powodowie w postępowaniu głównym nie powoływali się na szkodę majątkową, zaś krzywda jest trudna do wyliczenia. Pragnę w tym względzie wskazać, że chociaż nie jest możliwe wyliczenie w taki sam sposób wartości krzywdy i szkody majątkowej, nie oznacza to wcale, iż zasądzenie zadośćuczynienia za krzywdę nie ma charakteru kompensacyjnego⁹⁷.

141. W trzeciej kolejności – problematyka poruszona w pytaniu drugim, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający, wydaje się być oparta na założeniu, zgodnie z którym zadośćuczynienie może określić zarówno sąd państwa członkowskiego pochodzenia, jak i sąd wezwanego państwa członkowskiego („gdy zadośćuczynienie zostanie określone przez sąd [państwa członkowskiego] pochodzenia lub przez sąd [wezwanego państwa członkowskiego] jako represyjne”). Jednakże w świetle rozważań przedstawionych w pkt 124–126 niniejszej opinii zakaz kontroli merytorycznej uniemożliwia sądowi wezwanego państwa członkowskiego takie określenie zadośćuczynienia. Sąd ten nie może bowiem zastąpić określenia dokonanego przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia określeniem dokonany przez siebie. Nie może on również badać ocen prawnych i faktycznych, aby stwierdzić, że kwota przyznanego zadośćuczynienia nie jest odpowiednia w stosunku do doznanej krzywdy, w związku z czym znaczna część tej kwoty ma charakter represyjny, a nie kompensacyjny.

⁹⁷ Zobacz tytułem przykładu wyrok z dnia 17 marca 2016 r., Liffers (C-99/15, EU:C:2016:173, pkt 26).

b) Ocena

142. Przechodząc teraz do merytorycznego badania problematyki poruszonej w drugim pytaniu prejudycjalnym, rozpocznę od analizy argumentu, który był dyskutowany przez strony podczas rozprawy, dotyczącego aktualnych tendencji w prawie prywatnym międzynarodowym. Następnie przeanalizuję szczegółowo relewantne orzeczenia Trybunału i ETPC.

1) Aktualne tendencje w prawie prywatnym międzynarodowym

143. W prawie prywatnym międzynarodowym podjęto kilka prób – udanych, a czasami nieudanych⁹⁸ – wprowadzenia klauzuli porządku publicznego dotyczącej ściśle przyznawania lub egzekwowania odszkodowań o charakterze represyjnym. Jednakże okoliczność ta nie powoduje, że korzystanie z klauzuli porządku publicznego jest wyłączone, gdy zasądzone odszkodowanie nie ma charakteru kompensacyjnego.

144. Niektóre ze stron powołały się w tym względzie, w uwagach na piśmie i podczas rozprawy, na Konwencję o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych⁹⁹ (zwaną dalej „konwencją z 2019 r.”), której stroną jest Unia. Ściślej rzecz ujmując, strony te twierdzą, że mimo iż wspomniana konwencja ustanawia zakaz kontroli merytorycznej, jej art. 10 ust. 1 stanowi, że „[m]ożna odmówić uznania lub wykonania orzeczenia, jeżeli – i w zakresie, w jakim – orzeczenie to przyznaje odszkodowanie, w tym odszkodowanie o skutku odstraszającym lub mające charakter kary, które nie służy zrekompensowaniu stronie rzeczywiście poniesionej straty lub uszczerbku”.

145. Znaczenie konwencji z 2019 r. dla niniejszej sprawy było przedmiotem debaty podczas rozprawy.

146. Z jednej strony bowiem „zniesławienie” i „prawo do prywatności” zostały wyłączone z zakresu stosowania konwencji z 2019 r.¹⁰⁰, ponieważ, jak wskazano w sprawozdaniu wyjaśniającym do wspomnianej konwencji, dla wielu państw są to zagadnienia wrażliwe, związane z wolnością wypowiedzi i mogące z tego tytułu mieć implikacje konstytucyjne¹⁰¹.

147. Jednakże z drugiej strony Institut de Droit International (instytut prawa międzynarodowego) opublikował w 2019 r. swoją uchwałę dotyczącą naruszeń dóbr osobistych w Internecie i zgodnie z art. 9 tej uchwały art. 10 konwencji z 2019 r. powinien mieć zastosowanie również w przypadku takiego naruszenia¹⁰². Prawdą jest, że ta uchwała nie ma mocy wiążącej. Niemniej została ona

⁹⁸ Projekt innego podstawowego aktu prawnego z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego Unii, a mianowicie rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz.U. 2007, L 199, s. 40), w art. 23 ust. 1 tiret trzecie przewidywał, że „[r]ozporządzenie [to] pozostaje bez uszczerbku dla postanowień [prawa Unii], które [...] uniemożliwiają zastosowanie przepisu lub przepisów prawa państwa sądu lub prawa wskazanego w [tym] rozporządzeniu”. Poza tym w art. 24 tego projektu rozporządzenia przewidziano, że „[z]astosowanie przepisu prawa wskazanego przez [to] rozporządzenie, który skutkuje przyznaniem odszkodowania nierekompensacyjnego, jak odszkodowanie mające charakter kary lub odszkodowanie o skutku odstraszającym, jest sprzeczne z *porządkiem prawnym [porządkiem publicznym] Wspólnoty*” (podkreślenie moje). Ten drugi przepis miał stanowić konkretyzację, w postaci normy szczególnej, zarzutu dotyczącego porządku publicznego przewidzianego w art. 23 ust. 1 tiret trzecie. Projekt wprowadzenia tych dwóch przepisów nie został zrealizowany.

⁹⁹ Konwencja przyjęta w dniu 2 lipca 2019 r. podczas Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego.

¹⁰⁰ Zobacz odpowiednio art 2 ust. 1 lit. k) i l) tej konwencji.

¹⁰¹ Zobacz sprawozdanie wyjaśniające do konwencji z dnia 2 lipca 2019 r. sporządzone przez F. Garcimartína i G. Saumier (dostępne pod adresem: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6797>), s. 63.

¹⁰² Les atteintes aux droits de la personnalité par l'utilisation d'internet: compétence, droit applicable et reconnaissance des jugements étrangers, <https://www.idi-iiil.org/app/uploads/2019/09/8-RES-FR.pdf>

opracowana pod auspicjami tego instytutu, cieszącego się niepodważalnym autorytetem, jeśli chodzi o wskazywanie aktualnych tendencji w prawie prywatnym międzynarodowym i w prawie międzynarodowym publicznym¹⁰³. Ze wspomnianej uchwały wynika zatem, że znaczenie rozwiązań wypracowanych przez konferencję haską wykracza poza ramy konwencji z 2019 r.

148. Niemniej mimo brzmienia art. 10 konwencji z 2019 r. rozróżnienie między odszkodowaniem kompensacyjnym a odszkodowaniem represyjnym nie jest w ramach tej konwencji rozstrzygające. Zgodnie ze sprawozdaniem wyjaśniającym do konwencji z 2019 r. odmowa wykonania na podstawie tego postanowienia jest bowiem dopuszczalna wyłącznie w przypadku, gdy z wyroku wynika w oczywisty sposób, że zasądzona kwota przewyższa rzeczywiście poniesioną szkodę albo rzeczywiście doznaną krzywdę. W tym kontekście, poza odszkodowaniem o charakterze represyjnym, „w wyjątkowych przypadkach postanowienie to mogłoby obejmować także odszkodowania określone przez sąd pochodzenia jako kompensacyjne”¹⁰⁴. Zgodnie ze stanowiskiem doktryny pod rządami tej konwencji możliwa jest zatem odmowa wykonania zagranicznego orzeczenia, jeżeli dotyczy ono odszkodowania o charakterze represyjnym lub każdego innego nadmiernego odszkodowania¹⁰⁵.

149. Wniosuję z tego, że zgodnie z aktualnymi tendencjami w prawie prywatnym międzynarodowym w zupełnie wyjątkowych przypadkach możliwe jest skorzystanie z klauzuli porządku publicznego, nawet jeśli zasądzono odszkodowanie o charakterze kompensacyjnym. Wobec braku jasnych wskazówek co do podejścia przyjętego przez prawodawcę Unii w rozporządzeniu Bruksela I należy sięgnąć do relewantnego orzecznictwa dotyczącego tego rozporządzania oraz wolności wypowiedzi.

2) *Relevantne orzecznictwo Trybunału*

150. Lektura wyroku *flyLAL-Lithuanian Airlines*¹⁰⁶ może skłaniać do wniosku, że kwota zasądzona tytułem naprawienia szkody majątkowej, a także wynikające z niej skutki gospodarcze same w sobie nie stanowią podstaw odmowy stwierdzenia wykonalności. Trybunał uznał bowiem, że klauzula porządku publicznego nie służy ochronie interesów czysto gospodarczych, tak że samo powołanie się na poważne skutki gospodarcze nie stanowi naruszenia porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego.

151. Jednakże, po pierwsze, w wyroku tym Trybunał również podkreślił, że orzeczenia, których wykonania dotyczyła sprawa, były środkami tymczasowymi i zabezpieczającymi i polegały nie na wypłacie danej kwoty, lecz wyłącznie na nadzorowaniu składników majątku pozwanych w postępowaniu głównym¹⁰⁷. Po drugie, z wyroku tego nie wynika, że poważne skutki gospodarcze odczuwane w wezwanym państwie członkowskim, które wykraczają poza zwykłe powoływanie się na interesy gospodarcze, nie mogą stanowić podstawy odmowy stwierdzenia wykonalności.

¹⁰³ Zobacz tytułem przykładu opinia rzecznika generalnego F. Capotortiego w sprawie *Bier* (21/76, EU:C:1976:147, pkt 6), a w odniesieniu do zasady *perpetuatio fori* – opinia rzecznika generalnego G. Pitruzzelli w sprawie *Gemeinde Bodman-Ludwigshafen* (C-256/21, EU:C:2022:366, pkt 72).

¹⁰⁴ Zobacz sprawozdanie wyjaśniające do konwencji z 2019 r., s. 137.

¹⁰⁵ Zobacz S.C. Symeonides, *Cross-Border Infringement of Personality Rights via the Internet. A Resolution of the Institute of International Law*, Brill Nijhoff, Leiden–Boston, 2021, s. 143, 144.

¹⁰⁶ Zobacz podobnie wyrok z dnia 23 października 2014 r. (C-302/13, EU:C:2014:2319, pkt 56, 58).

¹⁰⁷ Zobacz podobnie wyrok z dnia 23 października 2014 r., *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-302/13, EU:C:2014:2319, pkt 57).

152. Rozumiem zatem wyrok *flyLAL-Lithuanian Airlines* w ten sposób, że jeśli zasądzona kwota dotyczy zadośćuczynienia o charakterze kompensacyjnym, powołanie się na porządek publiczny jest możliwe w szczególnie wyjątkowych przypadkach i wyłącznie wtedy, gdy inne argumenty dotyczące porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego są powoływane, aby sprzeciwić się egzekwowaniu tej kwoty¹⁰⁸.

3) *Relevantne orzecznictwo ETPC*

153. W swoim orzecznictwie dotyczącym wolności wypowiedzi ETPC wskazał, że charakter i ciężar nałożonych kar są elementami, które należy uwzględniać przy określaniu proporcjonalności naruszenia prawa do wolności wypowiedzi gwarantowanego przez art. 10 EKPC¹⁰⁹. Lektura tego orzecznictwa może sugerować, że sam fakt skazania jest bardziej istotny niż nałożona kara, o niewielkim wymiarze.

154. Jednakże należy zauważyć, w pierwszej kolejności, że orzecznictwo ETPC obejmuje dwa odrębne aspekty, a mianowicie aspekt związany z sankcjami karnymi oraz ten związany z wyrokami zasądzającymi zadośćuczynienie za naruszenie dobrego imienia jako delikt cywilnoprawny. Organy krajowe powinny bowiem zachować powściągliwość, jeśli chodzi o wykorzystanie drogi karnej, oraz przykładać dużą uwagę do kwestii surowości sankcji karnych¹¹⁰.

155. W drugiej kolejności ETPC stwierdził wprawdzie naruszenie art. 10 EKPC, w sytuacji gdy kwota zasądzona w sprawie cywilnej wyniosła „symbolicznego franka”. Niemniej stwierdzenie, że sam fakt skazania ma większe znaczenie niż niewielki wymiar nałożonej kary, nie stanowiło punktu wyjścia rozumowania, lecz argument powołany w ostatniej kolejności, by podkreślić, że pomijalny charakter takiej zasądzonej kwoty sam w sobie nie może wystarczyć dla uzasadnienia ingerencji w prawo skarżącego do wyrażania opinii¹¹¹, mimo że niekoniecznie wywiera rzeczywiście odstrasżający skutek w odniesieniu do korzystania z wolności wypowiedzi¹¹².

156. Co istotniejsze, w trzeciej kolejności, ETPC stoi na stanowisku, że osoby poszkodowane wypowiedziami naruszającymi ich dobre imię powinny co do zasady zachować możliwość wytoczenia powództwa o ustalenie odpowiedzialności naruszcyciela, które jest skutecznym środkiem prawnym przeciwko naruszeniom dóbr osobistych¹¹³. Zdaniem tego trybunału w szczególnych okolicznościach wyjątkowa i nieprzeciętnie wysoka kwota zadośćuczynienia za naruszenie dobrego imienia może stanowić problem w świetle art. 10 EKPC¹¹⁴. W szczególności, aby zapewnić właściwą równowagę wchodzących w grę praw, kwota zadośćuczynienia za naruszenie dobrego imienia powinna pozostawać w „rozsądnym stosunku proporcjonalności” do dokonanego naruszenia dobrego imienia¹¹⁵. W tym względzie, jak wskazują przedstawiciele doktryny, EKPC nie wprowadza zakazu wszelkich postaci zadośćuczynienia pieniężnego lub

¹⁰⁸ Wyrok z dnia 23 października 2014 r. (C-302/13, EU:C:2014:2319, pkt 56, 58).

¹⁰⁹ Wyrok ETPC z dnia 17 grudnia 2004 r., *Cumpănă i Mazăre* przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2004:1217JUD003334896, § 111).

¹¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 23 kwietnia 2015 r., *Morice* przeciwko Francji (CE:ECHR:2015:0423JUD002936910, § 176).

¹¹¹ Zobacz wyrok ETPC z dnia 11 kwietnia 2006 r., *Brasilier* przeciwko Francji (CE:ECHR:2006:0411JUD007134301, § 43). Zobacz również T. Baumbach, *Chilling Effect as a European Court of Human Rights' Concept in Media Law Cases*, *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2018, vol. 6(1), s. 102.

¹¹² Jeśli chodzi o zasądzenie „względnie umiarkowanej” kwoty zob. podobnie wyrok ETPC z dnia 24 maja 2022 r., *Pretorian* przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2022:0524JUD004501416, § 81).

¹¹³ Zobacz podobnie wyroki ETPC: z dnia 5 maja 2022 r., *Mesić* przeciwko Chorwacji (CE:ECHR:2022:0505JUD001936218, §§ 111–113); z dnia 16 czerwca 2015 r., *Defi AS* przeciwko Estonii (CE:ECHR:2015:0616JUD006456909, § 110).

¹¹⁴ Wyrok ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., *Błaja News sp. z o.o.* przeciwko Polsce (CE:ECHR:2013:1126JUD005954510, § 71).

¹¹⁵ Wyrok ETPC z dnia 29 maja 2017 r., *Tavares de Almeida Fernandes and Almeida Fernandes* przeciwko Portugalii (CE:ECHR:2017:0117JUD003156613, § 77).

zadośćuczynienia wykraczającego ponad kompensację. Konwencja ta zakazuje natomiast zadośćuczynienia nieproporcjonalnego, w szczególnym znaczeniu tego pojęcia przyjętym w orzecznictwie ETPC¹¹⁶, a mianowicie takiego, które z powodu jego cech w zestawieniu z okolicznościami sprawy prowadzi do ograniczenia wolności wypowiedzi, które nie jest niezbędne w społeczeństwie demokratycznym.

157. Zatem orzecznictwo ETPC, po pierwsze, nie zawiera żadnej wskazówki co do tego, że represyjny charakter zadośćuczynienia stanowi warunek wstępny dla stwierdzenia, iż doszło do naruszenia wolności zapisanych w art. 10 EKPC. Po drugie, ustanawia ono pewne kryteria oceny nieproporcjonalnego charakteru sankcji o charakterze kompensacyjnym, pozwalające ustalić, czy sankcja ta prowadzi do ograniczenia wolności wypowiedzi, które nie jest niezbędne w społeczeństwie demokratycznym. Poniżej przeanalizuję te kryteria oceny.

158. W każdym razie, jeśli chodzi o problematykę poruszoną w drugim pytaniu prejudycjalnym, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający, mając na względzie zarówno aktualne tendencje w prawie prywatnym międzynarodowym, jak i relewantne orzecznictwo, uważam, że jeśli zasądzona kwota dotyczy zadośćuczynienia o charakterze kompensacyjnym, powołanie się na porządek publiczny jest możliwe w szczególnie wyjątkowych przypadkach i wyłącznie w związku z innymi argumentami dotyczącymi porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego.

3. W przedmiocie skutku odstrasającego

159. Problematyka poruszona w rozpatrywanych łącznie pytaniach prejudycjalnych od trzeciego do siódmego, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający, dotyczy dwóch aspektów.

160. I tak sąd odsyłający zmierza do ustalenia, po pierwsze, czy odstrasający skutek wyroku zasądzającego zadośćuczynienie tytułem naprawienia krzywdy jest sam w sobie wystarczający, aby uzasadnić powołanie się na klauzulę porządku publicznego w rozumieniu art. 34 pkt 1 rozporządzenia Bruksela I interpretowanego w świetle art. 11 Karty, a po drugie, jakie okoliczności należy uwzględnić, aby zweryfikować istnienie takiego skutku odstrasającego.

a) Skutek odstrasający jako podstawa odmowy stwierdzenia wykonalności

1) Pojęcie skutku odstrasającego

161. Na wstępie pragnę zauważyć, że chociaż sąd odsyłający nawiązuje do pojęcia skutku odstrasającego, nie podaje jednak jego definicji.

162. W tym względzie, po pierwsze, nawiązanie to wydaje się mieć źródło w wyrokach wydanych przez cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu), który stwierdził, używając sformułowań przywodzących na myśl orzecznictwo ETPC, że rozpatrywane w postępowaniu głównym zasądzone kwoty zadośćuczynienia wywierają wobec pozwanych w postępowaniu głównym skutek odstrasający względem ich udziału w debacie publicznej nad sprawami interesującymi społeczeństwo, tak że orzeczenia te utrudniają mediom wykonywanie ich zadania polegającego

¹¹⁶ Zobacz podobnie W. Wurmnest, "Towards a European Concept of Public Policy Regarding Punitive Damages", *Punitive damages and private international law: state of the art and future developments*, w: S. Bariatti, I. Fumagalli, Z. Crespi Reghizzi, Wolters Kluwer–CEDAM, Milano, 2019, s. 259.

na informowaniu i kontroli. Po drugie, sąd odsyłający we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nawiązuje do orzecznictwa ETPC, wskazując, że „odstraszający skutek orzeczenia zapłaty zadośćuczynienia jest parametrem oceny proporcjonalności [...] środka odszkodowawczego za zniesławiające wypowiedzi”.

163. W swoim orzecznictwie dotyczącym wolności wypowiedzi ETPC stosuje w sposób zamienny pojęcia „skutek odstraszający” i „chilling effect”¹¹⁷.

164. Przedstawiciele doktryny zauważyli, że mimo iż ETPC nie sformułował jeszcze materialnej definicji pojęcia skutku odstraszającego, opiera się on jednak na tym pojęciu, aby uzasadnić szczegółowe badanie środków krajowych, które jego zdaniem mogą w największym stopniu wywołać negatywne skutki, wykraczające poza konkretne sprawy, w których są stosowane, tak że osoby fizyczne i prawne są zniechęcane do korzystania z przysługujących im praw z obawy, że zostaną wobec nich zastosowane te środki¹¹⁸.

165. Idąc tym tokiem rozumowania, przedstawiciele doktryny wskazali, że pojęcie skutku odstraszającego nie jest stosowane w spójny sposób w orzecznictwie dotyczącym wolności wypowiedzi, w szczególności z tego względu, że wydaje się ono odnosić do skutków ingerencji w wolność wypowiedzi wykraczających poza sytuację osoby, której bezpośrednio dotyczy ta ingerencja¹¹⁹.

166. W nurcie tego orzecznictwa odnoszącym się do sankcji cywilnych ETPC wydaje się bowiem stosować pojęcie skutku odstraszającego w powiązaniu z wolnością dziennikarską w danym państwie. ETPC wypowiada się bowiem na temat wyniku postępowania krajowego, które powoduje nałożenie na zainteresowane osoby nadmiernego i nieproporcjonalnego ciężaru, „który może mieć »chilling effect« dla *wolności prasy na terytorium pozwanego państwa*”¹²⁰, albo na temat łącznej kwoty zadośćuczynienia jako „istotn[ego] czynnik[a], jeśli chodzi o potencjalny »chilling effect« postępowania względem niego oraz względem innych dziennikarzy”¹²¹, czy też na temat „[wyroku] zasądzającego, który] powoduje nieuchronne ryzyko zniechęcenia *dziennikarzy* do debaty publicznej o kwestiach interesujących opinię publiczną”¹²².

2) Znaczenie dla niniejszej sprawy

167. Sformułowana przez ETPC definicja skutków odstraszających, czyli nieakceptowalnych z punktu widzenia ochrony wolności prasy w kontekście debaty w sprawach budzących powszechne zainteresowanie, wydaje mi się istotna na gruncie niniejszej sprawy, która krąży

¹¹⁷ Zobacz tytułem przykładu wyroki ETPC: z dnia 14 lutego 2023 r., Halet przeciwko Luksemburgowi (CE:ECHR:2023:0214JUD002188418, § 205); z dnia 15 maja 2023 r., Sanchez przeciwko Francji (CE:ECHR:2023:0515JUD004558115, § 205). W niektórych wyrokach ETPC używa wyrażenia „»chilling«, dissuasive effect”, zob. wyroki ETPC: z dnia 27 czerwca 2017 r., Ghiulfer Predescu przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2017:0627JUD002975109, § 61); z dnia 8 stycznia 2019 r., Prunea przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2019:0108JUD004788111, § 38), które to wyrażenia przetłumaczono na język francuski po prostu jako „effet dissuasif” (skutek odstraszający). Zobacz wyrok ETPC z dnia 5 maja 2022 r., Mesić przeciwko Chorwacji (CE:ECHR:2022:0505JUD001936218, § 113).

¹¹⁸ L. Pech, The concept of chilling effect, Open Society European Policy Institute, 2021, s. 6.

¹¹⁹ Zobacz podobnie T. Baumbach, op.cit., s. 112.

¹²⁰ Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2007 r., Tønsbergs Blad AS i Haukom przeciwko Norwegii (CE:ECHR:2007:0301JUD000051004, § 102). Moje podkreślenie i tłumaczenie.

¹²¹ Wyroki ETPC: z dnia 19 kwietnia 2011 r., Kasabova przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2011:0419JUD002238503, § 71); z dnia 19 kwietnia 2011 r., Bozhkov przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2011:0419JUD000331604, § 55). Moje podkreślenie i tłumaczenie.

¹²² Wyrok ETPC z dnia 7 grudnia 2010 r., Público – Comunicação Social, S.A. i inni przeciwko Portugalii (CE:ECHR:2010:1207JUD003932407, § 55).

wokół problematyki odmowy stwierdzenia wykonalności na tej podstawie, że wykonanie wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia naruszałoby w sposób oczywisty porządek publiczny wezwanego państwa członkowskiego.

168. W pierwszej kolejności – takie nieakceptowalne skutki niosą ze sobą ryzyko zniechęcenia dziennikarzy do udziału w publicznej debacie na tematy budzące powszechne zainteresowanie. Debata wokół zagadnień związanych z dopingiem w piłce nożnej leży w interesie ogólnym¹²³, a udział w publicznej debacie jest zasadniczym elementem, jaki należy uwzględnić przy wyważaniu konkurujących ze sobą praw podstawowych¹²⁴.

169. W drugiej kolejności, w tym samym kontekście, gdy chodzi, po pierwsze, o powołanie się na klauzulę porządku publicznego, należy odnaleźć właściwą równowagę między wolnością wypowiedzi a prawem do wykonania orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, które to prawo ma umocowanie w art. 47 akapit drugi karty. Co do zasady poszukiwanie właściwej równowagi nie może prowadzić do tego, aby uniemożliwić wykonanie orzeczenia z tego powodu, że reperkusje wykonania będą odczuwalne dla pozwanego. Istotą wyroku zasądzającego zadośćuczynienie jest to, że jego skutki są odczuwalne dla pozwanego.

170. Po drugie, jak wskazałem w pkt 152 niniejszej opinii, jeśli zasądzona kwota dotyczy zadośćuczynienia o charakterze kompensacyjnym, powołanie się na porządek publiczny jest możliwe w szczególnie wyjątkowych przypadkach i wyłącznie w związku z innymi argumentami dotyczącymi zagrożenia porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego. Jest tak w przypadku, gdy argument wywodzony jest z tego, że stwierdzenie wykonalności może wywołać skutek odstrasżający w odniesieniu do wolności prasy w danym państwie członkowskim. Tak zdefiniowany skutek odstrasżający dotyczy zarówno wolności dziennikarskiej w danym państwie członkowskim, jak i wolności informacji dla ogółu odbiorców. W takim przypadku odmowa stwierdzenia wykonalności chroni nie tylko pozwanego przed nałożoną na niego sankcją, lecz również interes społeczeństwa danego państwa członkowskiego.

171. I tak wykonanie wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia, które może wywołać skutek odstrasżający w odniesieniu do korzystania z wolności prasy w wezwanym państwie członkowskim, skutkuje oczywistym i nieproporcjonalnym naruszeniem podstawowej zasady tego ostatniego państwa członkowskiego, a zatem stanowi podstawę odmowy stwierdzenia wykonalności. Należy teraz określić kryteria pozwalające wykazać, że wyrok zasądzający zadośćuczynienie wywoła taki skutek.

¹²³ W wyroku z dnia 26 kwietnia 2007 r., Colaço Mestre i SIC przeciwko Portugalii (CE:ECHR:2007:0426JUD001118203, § 27) ETPC uznał, że burzliwa i mająca rozgłos medialny debata wokół kwestii korupcji w piłce nożnej należy do kwestii leżących w interesie ogólnym, i podążając tym tokiem rozumowania orzekł w wyroku z dnia 22 lutego 2007 r., Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH przeciwko Austrii (CE:ECHR:2007:0222JUD000526603, § 25), że „stosunek społeczeństwa do gwiazdy sportu” stanowi temat interesujący dla opinii publicznej.

¹²⁴ Zobacz podobnie wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2019:623, pkt 74). Zobacz również, w kontekście ochrony danych osobowych, wyrok z dnia 8 grudnia 2022 r., Google (Usunięcie linków do informacji, które mogą okazać się nieprawdziwe) (C-460/20, EU:C:2022:962, pkt 97).

b) Kryteria oceny skutku odstraszającego

1) Skutek odstraszający z punktu widzenia sądu wezwanego państwa członkowskiego

172. Sąd odsyłający zastanawia się, czy okoliczności opisane w pytaniach prejudycjalnych od trzeciego do siódmego, w brzmieniu sformułowanym przez ten sąd, można uwzględnić w celu ustalenia, czy zachodzi oczywiste naruszenie porządku publicznego wezwanego państwa członkowskiego. W tym względzie można byłoby próbować szukać inspiracji w orzecznictwie ETPC, które, aby stwierdzić naruszenie art. 10 EKPC, wydaje się przypisywać wagę każdej z okoliczności wskazanych przez sąd odsyłający.

173. Niemniej, jak wynika z pkt 129 niniejszej opinii, pytanie, które stoi przed sądem wezwanego państwa członkowskiego, nie dotyczy tego, czy zadośćuczynienie jest proporcjonalne, lecz raczej tego, czy wykonanie orzeczenia zasądzającego zadośćuczynienie może wyrzucić skutek odstraszający i prowadzić do *oczywistego i nieproporcjonalnego* naruszenia wolności prasy w tym państwie członkowskim z powodu nałożonej sankcji. W związku z tym prowadzone przez sąd wezwanego państwa członkowskiego badanie może mieć na celu wyłącznie identyfikację ryzyka takiego skutku odstraszającego, natomiast nie może obejmować kontroli ocen merytorycznych dokonanych przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia. Podążając tym tokiem rozumowania, należy zauważyć, że rola Trybunału nie polega także na zastępowaniu ETPC celem ustalenia, czy zachodzi naruszenie wolności prasy możliwe do przypisania temu ostatniemu państwu członkowskiemu.

174. Co także ważne w tym kontekście, pozwani w postępowaniu głównym zostali zobowiązani, poza zapłatą zadośćuczynienia, odsetek i kosztów, do opublikowania orzeczenia wydanego w państwie członkowskim pochodzenia. Niemniej pytania prejudycjalne odnoszą się wyłącznie do wymiaru finansowego wyroku zasądzającego zadośćuczynienie. Powołanie się na klauzulę porządku publicznego jest bowiem możliwe wyłącznie w przypadku naruszenia porządku prawnego wezwanego państwa członkowskiego poprzez elementy orzeczenia, o których wykonanie wnioskuje się w tym państwie członkowskim. Natomiast wedle ETPC ocena ingerencji w wolność wypowiedzi pod kątem jej skutku odstraszającego powinna uwzględniać charakter innych sankcji i środków nałożonych na daną osobę¹²⁵.

2) Kryteria istotne w niniejszej sprawie

175. Poprzez pytania prejudycjalne od trzeciego do siódmego sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy określając skutek odstraszający, należy uwzględnić zasoby finansowe danej osoby, wagę przewinienia lub rozmiar szkody, a także określone znaczenie skutku odstraszającego w świetle sytuacji gospodarczej spółki wydającej dziennik i prasy drukowanej w ogólności. Ponadto sąd ten zastanawia się, czy istnienie skutku odstraszającego należy oceniać w ten sam sposób, jeśli chodzi o spółkę wydającą dziennik i dziennikarza.

176. Jeśli chodzi o znaczenie skutku odstraszającego (czwarte pytanie prejudycjalne w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający), przy uwzględnieniu konieczności wyważenia rozpatrywanych praw podstawowych¹²⁶, uzasadnieniem dla odmowy stwierdzenia wykonalności jest wyłącznie ryzyko skutku odstraszającego wykraczającego poza sytuację bezpośrednio

¹²⁵ Zobacz podobnie wyrok ETPC z dnia 27 czerwca 2017 r., Ghiulfer Predescu przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2017:0627JUD002975109, § 61).

¹²⁶ Zobacz pkt 169–171 niniejszej opinii.

zainteresowanej osoby, stanowiącego oczywiste i nieproporcjonalne naruszenie wolności prasy w wezwanym państwie członkowskim. Wyłącznie w takim przypadku sąd tego państwa członkowskiego może powołać się na klauzulę porządku publicznego jako środek zaradczy przeciwko oczywistemu brakowi w ochronie tej wolności¹²⁷.

177. Co się tyczy środków finansowych zainteresowanej osoby, w zależności od tego, czy chodzi o osobę fizyczną, czy prawną (pierwsza część pytania trzeciego oraz pytania piąte i szóste w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający), sąd wezwanego państwa członkowskiego powinien uwzględnić okoliczność, że łączna kwota, którą dana osoba będzie obowiązana zapłacić, stanowi istotny czynnik w kontekście potencjalnego skutku odstrasającego w odniesieniu do tej osoby i innych dziennikarzy¹²⁸.

178. Wprawdzie ETPC wydaje się uwzględniać jako okoliczność łagodzącą fakt, że wydawca i dziennikarz, tak jak w niniejszym przypadku, ponoszą odpowiedzialność solidarną za zapłatę zadośćuczynienia¹²⁹, jednakże skutek odstrasający nie jest oceniany w taki sam sposób w przypadku spółki wydającej dziennik i w przypadku dziennikarza, autora inkryminowanego artykułu.

179. Po pierwsze, jeśli chodzi o osobę fizyczną, ETPC odnosi się bowiem do wynagrodzenia danej osoby lub do wartości referencyjnych takich jak minimalne¹³⁰ lub średnie wynagrodzenie¹³¹ w pozwanym państwie. Co do zasady łączną kwotę, jaką dana osoba obowiązana jest zapłacić, należy uznać za ewidentnie nieracjonalną, w sytuacji gdy osoba ta musiałaby przez lata dokładać wysiłków, aby ją spłacić w całości, albo gdy wspomniana kwota stanowi równowartość kilkudziesięciu minimalnych przeciętnych wynagrodzeń w wezwanym państwie członkowskim. Po drugie, jeśli chodzi o osobę prawną, ETPC czuwa nad tym, aby kwoty zadośćuczynienia zasądzone od spółek prasowych nie zagrażały ich podstawom gospodarczym¹³² i nie były z tego względu uznane za ewidentnie nieracjonalne.

180. Poza tym, jeśli chodzi o ogólną sytuację gospodarczą prasy drukowanej w wezwanym państwie członkowskim (pytanie siódme w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający), mimo że potencjalny skutek odstrasający oddziałuje negatywnie na dziennikarzy i spółki prasowe w tym państwie członkowskim, sąd wspomnianego państwa członkowskiego nie powinien uwzględniać sytuacji gospodarczej prasy, aby odmówić stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądowego. Z punktu widzenia dziennikarzy i spółek prasowych istotna jest świadomość, że również wobec nich może zostać zasądzona kwota, która będzie ewidentnie nieracjonalna w stosunku do okoliczności sprawy.

¹²⁷ Zobacz pkt 128 niniejszej opinii.

¹²⁸ Wyroki ETPC: z dnia 19 kwietnia 2011 r., Kasabova przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2011:0419JUD002238503, § 71); z dnia 19 kwietnia 2011 r., Bozhkov przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2011:0419JUD000331604, § 55). Zobacz również wyrok ETPC z dnia 10 lutego 2015 r., Cojocar przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2015:0210JUD003210406, § 33).

¹²⁹ Wyrok ETPC z dnia 29 sierpnia 1997 r., Worm przeciwko Austrii (CE:ECHR:1997:0829JUD002271493, §§ 15, 57).

¹³⁰ Zobacz wyroki ETPC: z dnia 19 kwietnia 2011 r., Kasabova przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2011:0419JUD002238503, § 71); z dnia 19 kwietnia 2011 r., Bozhkov przeciwko Bułgarii (CE:ECHR:2011:0419JUD000331604, § 55).

¹³¹ Wyrok ETPC z dnia 7 lipca 2015 r., Morar przeciwko Rumunii (CE:ECHR:2015:0707JUD002521706, § 70).

¹³² Zobacz wyroki ETPC: z dnia 2 czerwca 2008 r., Timpul Info-Magazin i Anghel przeciwko Mołdawii (CE:ECHR:2007:1127JUD004286405, § 39); z dnia 26 listopada 2013 r., Błaja News sp. z o.o. przeciwko Polsce (CE:ECHR:2013:1126JUD005954510, § 71).

181. Wreszcie, ze względu na rolę sądu wezwanego państwa członkowskiego w systemie uznawania i wykonywania orzeczeń ustanowionym rozporządzeniem Bruksela I¹³³, weryfikacje dokonywane przez ten sąd powinny dotyczyć przede wszystkim *oczywistych i nieproporcjonalnych* reperkusji dla wolności prasy wynikających z sankcji nałożonej orzeczeniem, którego dotyczy wnioski o stwierdzenie wykonalności. Sąd ten nie może zatem badać prawidłowości oceny prawnej lub oceny stanu faktycznego dokonanej przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia, jeśli chodzi o wagę przewinienia lub rozmiar szkody (druga część pytania trzeciego, w brzmieniu sformułowanym przez sąd odsyłający).

182. Natomiast w celu zapewnienia, aby wynik wyważenia wchodzących w grę praw nie był nacechowany oczywistym brakiem ochrony praw podstawowych¹³⁴, sąd wezwanego państwa członkowskiego może uwzględnić wagę przewinienia i rozmiar szkody, aby uznać, że mimo a priori ewidentnie nieracjonalnego charakteru łącznej zasądzonej kwoty, jest ona odpowiednia dla usunięcia skutków wypowiedzi naruszających dobre imię¹³⁵.

E. Domniemanie równoważnej ochrony

183. W myśl słynnego domniemania „równoważnej ochrony”, wywodzącego się z orzecznictwa ETPC i mającego zastosowanie do państw członkowskich¹³⁶, środek przyjęty przez państwo członkowskie w wykonaniu zobowiązań wynikających z jego przynależności do Unii należy uznać za uzasadniony w świetle EKPC, ponieważ jest bezsporne, że Unia zapewnia ochronę praw podstawowych co najmniej równoważną ochronie, jaką zapewnia EKPC¹³⁷. Prawdą jest, że możliwość zastosowania tego domniemania i skutki, jakie należy z niego wywodzić, są oceniane wyłącznie przez ETPC. Jednakże w duchu koordynacji między kartą a EKPC, a także aby udzielić Trybunałowi wyczerpującej odpowiedzi również w zakresie implikacji wyroku, który ma wydać, pragnę poświęcić kilka dodatkowych uwag temu domniemaniu.

184. Z orzecznictwa ETPC wynika, że stosowanie domniemania równoważnej ochrony jest uzależnione od spełnienia dwóch przesłanek: braku swobody manewru po stronie organów krajowych oraz wdrożenia pełni potencjału mechanizmu nadzoru przewidzianego prawem Unii¹³⁸, w tym odesłania prejudycjalnego do Trybunału, przed którym mogą być roztrząsane zagadnienia dotyczące praw podstawowych. Z uwagi na to, że do Trybunału zostało skierowane odesłanie prejudycjalne a wyłącznie ETPC może badać, czy została spełniona druga przesłanka, skupię się na pierwszej przesłance.

185. Decyzję o tym, czy należy zastosować domniemanie równoważnej ochrony w danej sprawie EPTCZ podejmuje uwzględniając „konkretny przepis stosowany w sprawie”¹³⁹ i wszystkie wynikające z niego konsekwencje dla zainteresowanego państwa członkowskiego, zgodnie z wykładnią wskazaną przez Trybunał¹⁴⁰. Wymaga to uwzględnienia wszystkich istotnych elementów uregulowania Unii, z którego wynikają obowiązki danego państwa członkowskiego wobec Unii i wobec pozostałych państw członkowskich.

¹³³ Zobacz pkt 126 i 129 niniejszej opinii.

¹³⁴ Zobacz pkt 135 i 137 niniejszej opinii.

¹³⁵ Zobacz podobnie wyrok ETPC z dnia 5 maja 2022 r., Mesić przeciwko Chorwacji (CE:ECHR:2022:0505JUD001936218, §§ 111–113).

¹³⁶ Zobacz wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2005 r., Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi przeciwko Irlandii (CE:ECHR:2005:0630JUD004503698).

¹³⁷ Wyrok Avotiņš przeciwko Łotwie (§§ 101–104).

¹³⁸ Wyrok Avotiņš przeciwko Łotwie (§ 105).

¹³⁹ Zobacz podobnie wyrok Avotiņš przeciwko Łotwie (§ 106).

¹⁴⁰ Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 czerwca 2013 r., Povse przeciwko Austrii (CE:ECHR:2013:0618DEC000389011, §§ 79–81).

186. W niniejszym przypadku chodzi zatem o ustalenie, czy w ramach systemu ustanowionego rozporządzeniem Bruksela I sąd wezwanego państwa członkowskiego rozpoznający środek zaskarżenia, o którym mowa w art. 43 i 44 tego rozporządzenia, zachowuje dyskrecjonalne uprawnienie w zakresie podjęcia decyzji, czy skorzystać z klauzuli porządku publicznego, czy też nie, w sytuacji gdy wykonanie wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia w oczywisty sposób naruszałoby prawo podstawowe gwarantowane przez kartę.

187. Według mojej wiedzy ETPC nie wypowiedział się jeszcze na temat takiej sytuacji¹⁴¹. Część przedstawicieli doktryny uważa, że klauzula porządku publicznego zakłada istnienie uprawnień dyskrecjonalnych, co wyklucza stosowanie domniemania równoważnej ochrony¹⁴². Uważam jednakże, iż nie jest tak w przypadku, gdy podnoszone naruszenie dotyczy podstawowej zasady porządku prawnego Unii.

188. Wprawdzie art. 45 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I istotnie stanowi, że sąd wezwanego państwa członkowskiego *może odmówić* stwierdzenia wykonalności tylko z powodu jednej z przyczyn wymienionych w art. 34 i 35 tego rozporządzenia, jednakże jeśli chodzi o przyczynę odmowy stwierdzenia wykonalności, ten pierwszy przepis odsyła do art. 34 pkt 1 tego rozporządzenia, który stanowi w sposób kategoryczny, że *orzeczenia nie uznaje się*, jeżeli uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym wezwanego państwa członkowskiego.

189. Poza tym, jak wynika z pkt 102 niniejszej opinii, wezwane państwo członkowskie nie określa jednostronnie treści pojęcia porządku publicznego Unii. Podobnie scharakteryzowanie naruszenia tego rodzaju jako oczywistego wynika z prawidłowej wykładni prawa Unii i podlega kontroli sprawowanej przez Trybunał. Co jeszcze bardziej istotne, przestrzeganie praw podstawowych nie jest kwestią dobrej woli lub uprzejmości ze strony wezwanego państwa członkowskiego. Wobec zarzutu, który uznaje za uzasadniony i zgodnie z którym wykonanie orzeczenia sądowego objętego zakresem stosowania rozporządzenia Bruksela I skutkowałoby oczywistym naruszeniem porządku publicznego Unii, a ściślej prawa podstawowego, sąd wezwanego państwa członkowskiego jest obowiązany odmówić stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia. W takiej sytuacji *musi* on zatem odmówić stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia albo uchylić jego wykonalność.

190. Dla dopełnienia wyводу pragnę dodać, że okoliczność, iż sąd wezwanego państwa członkowskiego jest obowiązany badać, czy zostały spełnione przesłanki stwierdzenia wykonalności, nie oznacza, że wykonuje on dyskrecjonalne uprawnienie w rozumieniu orzecznictwa odnoszącego się do EKPC. ETPC uważa bowiem, że domniemanie równoważnej ochrony ma zastosowanie, gdy wezwane państwo członkowskie może odmówić uznania albo stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia „w bardzo ograniczonym zakresie i z zastrzeżeniem pewnych warunków wstępnych”¹⁴³.

¹⁴¹ W wyroku z dnia 18 czerwca 2013 r., *Povse przeciwko Austrii* (CE:ECHR:2013:0618DEC000389011, §§ 79–83) ETPC uznał bowiem, że to domniemanie ma zastosowanie w kontekście wykonania, na podstawie rozporządzenia nr 2201/2003, orzeczenia dotyczącego powrotu dziecka. ETPC podkreślił, że rozporządzenie to nie pozostawia wezwanemu państwu członkowskiemu żadnej swobody manewru. Co się tyczy rozporządzenia Bruksela I, ETPC również zastosował wspomniane domniemanie w wyroku *Avotiņš przeciwko Łotwie* (§ 108). ETPC wyszedł z założenia, że jeśli chodzi o wykonanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, rozporządzenie to nie daje państwu członkowskiemu żadnego dyskrecjonalnego uprawnienia w zakresie oceny. W istocie przeanalizował on skargę bez uwzględnienia przewidzianej w tym rozporządzeniu klauzuli porządku publicznego, ponieważ skarżący nie powołał się na tę klauzulę przed organami krajowymi.

¹⁴² Zobacz podobnie G. Cuniberti, *Le fondement de l'effet des jugements étrangers*, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, 2019, vol. 394, s. 275, 276; M. Hazelhorst, *Free movement of civil judgments in the European Union and the right to a fair trial*, Springer, Haga, s. 212.

¹⁴³ Zobacz podobnie wyrok *Avotiņš przeciwko Łotwie* (§ 106).

F. Uwagi końcowe

191. Mając na względzie powyższe rozważania, proponuję odpowiedzieć na pytania prejudycjalne, że art. 45 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I w związku z art. 34 pkt 1 i art. 45 ust. 2 tego rozporządzenia, a także art. 11 Karty, należy interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie, w którym złożono wniosek o stwierdzenie wykonalności wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia zasądzającego zadośćuczynienie od spółki wydającej dziennik i dziennikarza w związku z naruszeniem dobrego imienia klubu sportowego i członka jego zespołu medycznego poprzez informację opublikowaną w tym dzienniku, powinno odmówić stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia lub uchylić jego wykonalność, jeżeli stwierdzenie wykonalności prowadziłoby do oczywistego naruszenia wolności wypowiedzi, gwarantowanej przez art. 11 Karty¹⁴⁴. Naruszenie takie ma miejsce, w sytuacji gdy wykonanie wspomnianego orzeczenia miałoby potencjalnie skutek odstrasżający dla uczestnictwa w debacie na tematy interesujące opinię publiczną, zarówno wobec osób, od których zasądzone zostało zadośćuczynienie, jak i wobec innych spółek prasowych i dziennikarzy w wezwanym państwie członkowskim¹⁴⁵. Taki potencjalny skutek odstrasżający pojawia się w sytuacji, gdy łączna żądana kwota jest ewidentnie nieracjonalna w świetle charakteru i sytuacji gospodarczej zainteresowanej osoby. W przypadku dziennikarza o potencjalnym skutku odstrasżającym można mówić, w szczególności, gdy wspomniana kwota stanowi równowartość kilkudziesięciu minimalnych standardowych wynagrodzeń w wezwanym państwie członkowskim. W przypadku spółki wydającej dziennik potencjalny skutek odstrasżający należy rozumieć jako oczywiste zagrożenie dla równowagi finansowej dziennika¹⁴⁶. Sąd wezwanego państwa członkowskiego może uwzględnić wagę przewinienia i rozmiar szkody, wyłącznie aby uznać, że mimo a priori ewidentnie nieracjonalnego charakteru łącznej zasądzonej kwoty jest ona odpowiednia dla usunięcia skutków zniesławiających wypowiedzi¹⁴⁷.

192. Dla dopełnienia wyводу dodam, że w przypadku podniesienia zarzutu, zgodnie z którym wykonanie wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia, którym zasądzono od spółki wydającej dziennik i dziennikarza, autora inkryminowanego artykułu, jako dłużników solidarnych, zapłatę istotnej kwoty tytułem zadośćuczynienia za tę samą krzywdę, kolidowałoby z wolnością prasy w wezwanym państwie członkowskim, sąd tego państwa może odmówić stwierdzenia wykonalności, jeśli chodzi o roszczenie zasądzone od jednej z tych osób. Zgodnie bowiem z art. 48 rozporządzenia Bruksela I jeżeli orzeczenie zagraniczne rozstrzyga o kilku roszczeniach dochodzonych w pozwie i stwierdzenie wykonalności nie może nastąpić co do wszystkich roszczeń, sąd albo inny właściwy organ stwierdza wykonalność co do jednego lub kilku roszczeń.

¹⁴⁴ Zobacz pkt 113 i 189 niniejszej opinii.

¹⁴⁵ Zobacz pkt 171 niniejszej opinii.

¹⁴⁶ Zobacz pkt 177–179 niniejszej opinii.

¹⁴⁷ Zobacz pkt 182 niniejszej opinii.

VI. Wnioski

193. Mając na względzie powyższe rozważania, proponuję, aby na pytania postawione przez Cour de cassation (sąd kasacyjny, Francja) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Artykuł 45 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych w związku z art. 34 pkt 1 i art. 45 ust. 2 tego rozporządzenia, a także art. 11 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,

należy interpretować w ten sposób, że

państwo członkowskie, w którym złożono wniosek o stwierdzenie wykonalności wydanego w innym państwie członkowskim orzeczenia zasądzającego zadośćuczynienie od spółki wydającej dziennik i dziennikarza w związku z naruszeniem dobrego imienia klubu sportowego i członka jego zespołu medycznego poprzez informację opublikowaną w tym dzienniku, powinno odmówić stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia lub uchylić jego wykonalność, jeżeli stwierdzenie wykonalności prowadziło do oczywistego naruszenia wolności wypowiedzi, gwarantowanej przez art. 11 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

Naruszenie takie ma miejsce, w sytuacji gdy wykonanie wspomnianego orzeczenia miałoby potencjalnie skutek odstrasżający dla uczestnictwa w debacie na tematy interesujące opinię publiczną, zarówno wobec osób, od których zasądzone zostało zadośćuczynienie, jak i wobec innych spółek prasowych i dziennikarzy w wezwanym państwie członkowskim. Taki potencjalny skutek odstrasżający pojawia się w sytuacji, gdy łączna żądana kwota jest ewidentnie nieracjonalna w świetle charakteru i sytuacji gospodarczej zainteresowanej osoby. W przypadku dziennikarza o potencjalnym skutku odstrasżającym można mówić, w szczególności, gdy wspomniana kwota stanowi równowartość kilkudziesięciu minimalnych standardowych wynagrodzeń w wezwanym państwie członkowskim. W przypadku spółki wydającej dziennik potencjalny skutek odstrasżający należy rozumieć jako oczywiste zagrożenie dla równowagi finansowej dziennika. Sąd wezwanego państwa członkowskiego może uwzględnić wagę przewinienia i rozmiar szkody, wyłącznie aby uznać, że mimo a priori ewidentnie nieracjonalnego charakteru łącznej zasądzonej kwoty jest ona odpowiednia dla usunięcia skutków zniesławiających wypowiedzi.

¹ Punkt 17 w niniejszym tekście był przedmiotem zmian o charakterze językowym, po pierwotnym umieszczeniu na stronie internetowej.